

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

Marjo Elo

OSAKEYHTIÖN SUKUPOLVENVAIHDOSHUOJENNUS PERINTÖ-
JA LAHJAVEROTUKSESSA – PERVL 55§:N SOVELTAMINEN

Pro gradu –tutkielma
Vero-oikeus
Tampere 2012

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

ELO, MARJO: Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoshuojennus perintö- ja lahjaverotuksessa – PerVL 55 §:n soveltaminen

Pro gradu –tutkielma, 68 s.

Vero-oikeus

Heinäkuu 2012

Vuoden 2012 alussa perintö- ja lahjaverotusta kiristettiin yli 200 000 euron ylittävien saantojen osalta, ja valtioneuvoston päätöksen mukaan myös 1 miljoonan euron ylittävien perintöjen ja lahjojen verotukseen on luvassa kiristystä vuosille 2013–2015. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle Suomessa on paljon pieniä ja keskisuuria yrityksiä, joille sukupolvenvaihdos on ajankohtainen. Perintö- ja lahjaverotuksen kiristymisen myötä verosuunnittelun ja verotuksen ennakoitavuuden merkitys korostuu sukupolvenvaihdostilanteissa entisestään.

Perintö- ja lahjaverolain (PerVL) 55 §:ssä säännellään vastikkeettoman sukupolvenvaihdoksen verohuojennuksesta, joka kohdistuu perintö- ja lahjaveron määrään. Huojennuksen soveltuessa perintö- tai lahjavero voidaan jättää joko osittain tai kokonaan maksuunpanematta. Säännöksen tulkinta on sen voimaantulosta lähtien ollut hankalaa eikä oikeustila edelleenkään ole selvä. PerVL 55 §:n tulkinnassa epäselvää on erityisesti se, mitä tarkoitetaan säännöksessä mainitulla muulla yrityksellä, toiminnan jatkamisella sekä yritysvarallisuudella. Näihin käsitteisiin liittyy erilaisia rajanvetotilanteita, joita käsitellään tässä tutkielmassa. Tutkielma perustuu oikeusdogmatiikkaan eli lainoppiin, jonka tarkoituksena on selvittää voimassa oleva oikeustila osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksen verotuksessa.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että PerVL 55 §:ssä mainitun yrityksen käsitteen tulkinta pohjautuu pitkälti elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (EVL) yritystoiminnan määritelmään. PerVL:n sukupolvenvaihdoshuojennusta ei voida kuitenkaan suoraan kytkeä tuloverotuksen tulolähteratkaisuihin, sillä tuloverotuksessa yrityksen verostatusta ei tutkita säännöllisesti. Pääsääntöisesti huojennuksen ulkopuolelle jäävät kaikki tuloverolain (TVL) mukaan verotettavat yhtiöt. Tutkielmassa käsitellyn perusteella PerVL:n huojennussäännös nykymuodossaan oikeuttanee verohuojennukseen pääsääntöisesti sukupolvenvaihdoksen kohteena olevan yhtiön osakkeesta sellaisenaan, kun pääosa yhtiön varallisuudesta kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Silloinkin, kun yli puolet varallisuudesta ei kuulu varsinaiseen elinkeinotoimintaan, huojennus voidaan yleensä myöntää myös henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvasta varallisuudesta, jos tämä varallisuus on hankittu varsinaisen elinkeinotoiminnan varoilla.

On ilmeistä, että sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltuminen ei ole aina selvää ja edellytysten täytyminen on tutkittava tarkasti. Täyttä oikeusvarmuutta hiemankin monimutkaisessa sukupolvenvaihdosjärjestelyssä on lähes mahdotonta saavuttaa ilman ennakkoratkaisun hakemista, sillä tapaukset ovat aina yksilöllisiä ja niiden verokohtelu ratkaistaan tapauskohtaisesti.

SISÄLLYS

Sisällys.....	I
Lähteet.....	III
Lyhenteet.....	VII
1 Johdanto.....	- 8 -
1.1 Tutkimusaihe.....	- 8 -
1.2 Sukupolvenvaihdoksen verotuksen viimeisimmät lakimuutokset ja nykytilanne.....	- 9 -
1.2.1 Viimeisimmät lakimuutokset.....	- 9 -
1.2.2 Oikeudellinen sääntely nyky muodossaan.....	- 11 -
1.3 Tutkimusongelma ja tutkielman tarkoitus.....	- 12 -
1.4 Tutkielman näkökulma ja rajaus.....	- 13 -
1.5 Tutkimusmetodi ja tutkielman rakenne.....	- 14 -
2 Yritys tai sen osa huojennuksen edellytyksenä.....	- 16 -
2.1 EVL-statuksen merkitys huojennuksen soveltumisessa.....	- 16 -
2.2 TVL-yhtiöt ja vuokraustoiminta.....	- 18 -
2.3 Holding- ja konserniyhtiöt.....	- 19 -
2.3.1 Holdingyhtiön verostatuksen määräytyminen.....	- 19 -
2.3.2 Holding-yhtiön EVL-statuksen merkitys huojennuksen soveltumisessa.....	- 20 -
2.3.3 Välillinen omistus konsernissa.....	- 21 -
2.4 Arvopaperikauppaa ja sijoitustoimintaa harjoittava yhtiö.....	- 23 -
2.5 Huojennukseen oikeuttava varallisuus.....	- 26 -
2.5.1 Säännöksen sanamuoto ja lainsäätäjän tarkoitus.....	- 26 -
2.5.2 Verohallinnon päivitetty ohjeistus.....	- 28 -
2.5.3 Taseen aukaisu.....	- 29 -
2.6 Yrityksen osa.....	- 34 -
3 Yritystoiminnan jatkaminen huojennuksen edellytyksenä.....	- 37 -
3.1 Luovutuksen saaja.....	- 37 -
3.2 Yritystoiminta ennen luovutusta ja sen jälkeen.....	- 37 -
3.2.1 Ennen luovutusta.....	- 37 -
3.2.2 Luovutuksen jälkeen.....	- 39 -
3.3 Jatkajan asema yrityksessä.....	- 40 -
3.3.1 Henkilökohtainen osallistuminen ja aktiivinen jatkaminen.....	- 40 -
3.3.2 Alaikäinen jatkajana.....	- 42 -
3.3.3 Kuolinpesä jatkajana.....	- 46 -
3.4 Etuuksien pidättäminen.....	- 47 -
4 Sukupolvenvaihdoksen toteutus perintö- ja lahjaveron huojennuksen kannalta.....	- 49 -
4.1 Osakkeet perintönä tai lahjana.....	- 49 -
4.2 Osakekauppa.....	- 49 -
4.3 Omien osakkeiden hankinta.....	- 51 -
4.3.1 Omien osakkeiden hankinta yleisesti.....	- 51 -

4.3.2	Omien osakkeiden hankinta lahjaverotuksessa ja huojennuksen soveltuminen.....	- 53 -
4.4	Suunnattu osakeanti ja merkintäoikeudesta luopuminen.....	- 55 -
4.4.1	Suunnattu osakeanti yleisesti.....	- 55 -
4.4.2	Alihintainen osakeanti ja merkintäoikeudesta luopuminen lahjaverotuksessa.....	- 56 -
4.5	Apuyhtiön käyttäminen.....	- 58 -
4.5.1	Lahjansaaja.....	- 58 -
4.5.2	Sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltuminen.....	- 60 -
4.6	Muuta huomioitavaa sukupolvenvaihdoksen verotuksessa.....	- 61 -
4.6.1	Huojennuksen hakeminen ja perintöverotuksen lykkääminen.....	- 61 -
4.6.2	Huojennuksen menettäminen.....	- 63 -
4.6.3	Vahvistettujen tappioiden vähennysoikeuden säilyttäminen.....	- 63 -
5	Loppupäätelmät.....	- 65 -
5.1	Yritystoiminnan tunnusmerkkien täytyminen.....	- 65 -
5.2	Huojennus pääsääntöisesti koko varallisuudesta.....	- 66 -
5.3	Henkilökohtainen osallistuminen yritystoiminnan jatkamiseen.....	- 67 -
5.4	Omien osakkeiden hankinta, suunnattu osakeanti ja apuyhtiön käyttö sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa.....	- 67 -
5.5	Lopuksi.....	- 68 -

LÄHTEET

Andersson 1980

Andersson, Edward: Uudet sukupolvenvaihdosta edistävät perintöverosäädökset. Defensor Legis 1980/1. Suomen asianajajaliitto, 1980.

Andersson 2004

Andersson, Edward: Sukupolvenvaihdos verotuksen kannalta ja sen veronhuojennukset. Defensor Legis 2004/1. Suomen asianajajaliitto, 2004.
Saatavilla:
http://www.edilex.fi/lakikirjasto/defensor_legis/1214?search=lakikirjasto.

HE 84/2004

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain 55 §:n muuttamisesta.

HE 53/2008

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perintö- ja lahjaverolain sekä tuloverolain 47 §:n muuttamisesta.

HE 205/2008

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain 14 ja 19 a §:n muuttamisesta.

Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum Oy, 2008.

Immonen 2008

Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyt. Talentum Media Oy, 2008.

Immonen 2009

Immonen, Raimo: Yrityksen sukupolvenvaihdoksen huojennus – missä nyt mennään? Tilisanomat 1/2009. Taloushallintoliiton Julkaisut Oy.

Immonen – Lindgren 2009

Immonen, Raimo – Lindgren, Juha: Onnistunut sukupolvenvaihdos. Talentum Media Oy, 2009.

Juusela – Tuominen 2010

Juusela, Janne – Tuominen, Sami: Sukupolvenvaihdoksen verotus. WSOYpro Oy, 2010.

Korpela 2008

Korpela, Vesa: Tilisanomat 3/2008. Taloushallintoliiton Julkaisut Oy.

Kukkonen 2010

Kukkonen, Matti: Pienosaakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus. Talentum Media Oy, 2010.

Lindgren 2001

Lindgren, Juha: Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksen verotus. Talentum Media Oy, 2001.

Myrsky – Linnakangas 2006

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Elinkeinotulon verotus. Talentum Media Oy, 2006.

Ossa 2009

Ossa, Jaakko: Perinnön ja lahjan verokohtelu. WSOYpro Oy, 2009.

Penttilä 2011

Penttilä, Seppo: Uusia tulkintoja yritysten sukupolvenvaihdosten verotukseen. Tilisanomat 5/2011. Taloushallintoliiton Julkaisut Oy.

Puronen 2011

Puronen, Pertti: Perintö- ja lahjaverotus. Talentum Media Oy, 2011.

VaVM 44/2005

Valtiovarainvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi varallisuusverolain kumoamisesta ja laiksi varojen arvostamisesta verotuksessa sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi (HE 144/2005), 8.12.2005.

VaVM 5/2004

Valtiovarainvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi perintö- ja lahjaverolain 55 §:n muuttamisesta (HE 84/2004), 28.4.2004.

Veroh:n ohje 535/345/2004

Verohallituksen ohje: Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa, 24.6.2004.

Veroh:n ohje 634/348/96

Verohallituksen ohje: Vahvistettu tappio ja omistajanvaihdos, 14.2.1996.

Verohallinnon ohje 137/349/2011

Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa, 15.2.2011.

Verohallinnon ohje 547/349/2011

Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa, 25.8.2011.

VM/1610/02.02.00.00/2011

Valtioneuvoston kehyspäättös: Valtiontalouden kehykset vuosille 2013–2016, 4.4.2012.

VvMA15.9.2005/747

Valtiovarainministeriön asetus veronkannosta 15.9.2005/747.

LYHENTEET

ArvL	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa 22.12.2005/1142
AVL	Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
HAO	Hallinto-oikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KonsAvL	Laki konserniavustuksesta verotuksessa 21.11.1986/825
KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
KVL	Keskusverolautakunta
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378
PK	Perintökaari 5.2.1965/40
OYL	Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624
TVL	Tuloverolaki 31.12.1992/1535
Spv	Sukupolvenvaihdos
VaV	Valtiovarainvaliokunta
VeroH	Verohallitus
VM	Valtiovarainministeriö
VML	Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558
VSVL	Varainsiirtoverolaki 29.11.1996/931

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe

Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle Suomessa on paljon pieniä ja keskisuuria yrityksiä, joille sukupolvenvaihdos on ajankohtainen. Etenkin perhey yrityksissä sukupolvenvaihdoksen verokustannus on yksi tekijä, joka vaikuttaa halukkuuteen jatkaa yrityksen toimintaa perillisten kesken varsinaisen yrittäjän jäädessä pois yritystoiminnasta eläkkeelle siirtymisen tai muun syyn vuoksi. Yritysten ja maatilojen sukupolvenvaihdoksia koskevilla huojennussäännöksillä on pyritty estämään se, ettei maatalouden ja muun yritystoiminnan jatkuvuus perintö- ja lahjaveron johdosta vaarantuisi, kun varallisuus siirtyy perintönä tai lahjana toimintaa jatkavalle perilliselle tai lahjansaajalle.¹ Sukupolvenvaihdosten verohuojennusten ajatellaan liittyvän yritystoiminnan jatkuvuuteen ja työpaikkojen turvaamiseen. Molemmat tarkoittavat samalla valtion verotulojen jatkuvuuden turvaamista ja toisaalta välttymistä yhteiskunnan työttömyyteen ja yritystoimintaan liittyviltä tukitoimilta.² Pienyritysten toiminnan jatkamisessa yrittäjän lähipiirin voimin on myös se etu, että yrittäjän hankkima tietotaito säilyy toimintaa jatkavien käytössä.

Vuoden 2012 alussa perintö- ja lahjaverotusta kiristettiin yli 200 000 euron ylittävien saantojen osalta ottamalla käyttöön ensimmäisessä veroluokassa neljäs porras, jota sovelletaan yli 200 000 euron suuruisiin perintöihin ja lahjoihin. Kyseisen euromäärän ylittävältä osin veron määrä on 16 prosentin suuruinen. Valtioneuvoston päätöksen mukaan perintö- ja lahjaverotuksessa otetaan vuosille 2013–2015 käyttöön uusi veroluokka yli 1 miljoonan euron perinnöille ja lahjoille³. Kiristysten myötä verosuunnittelun merkitys korostuu entisestään. Verotuksen ennakoitavuus on sukupolvenvaihdostilanteissa tärkeää, koska perhepiirissä tapahtuvassa pienen yrityksen sukupolvenvaihdoksessa on usein kyse perheen elämäntyöstä ja toimeentulon turvaamisesta. Kun taas kysymyksessä

¹ HE 84/2004, s. 3.

² Lindgren 2001, s. 325.

³ VM/1610/02.02.00.00/2011, s. 31.

on suuremman yrityksen sukupolvenvaihdos, taloudelliset intressit ovat merkittävät ja työpaikkojen turvaaminen on myös yhteiskunnan kannalta tärkeää. Lahjaverotuksen ennakkoratkaisun hakeminen epävarmoissa tilanteissa on nykyisin hyvin yleistä. Ennakkoratkaisun avulla sukupolvenvaihdosta suunniteltaessa saadaan oikeusvarmuus aiottujen toimien verovaikutuksista. Verotuskäytäntö on kuitenkin joltain osin ollut epäyhtenäistä eikä ennakkoratkaisukaan poista tätä ongelmaa.

1.2 Sukupolvenvaihdoksen verotuksen viimeisimmät lakimuutokset ja nykytilanne

1.2.1 Viimeisimmät lakimuutokset

Sukupolvenvaihdoksen oikeudellinen sääntely on moniulotteinen ja siihen liittyy normaalit yrityskaupan lainalaisuudet sekä omistajanvaihdoksen siviili- ja vero-oikeudellinen sääntely. Vero-oikeudessa sukupolvenvaihdos on otettu huomioon nimenomaisissa huojennussäännöksissä tuloverolaissa sekä perintö- ja lahjaverolaissa. Varainsiirtoverolaissa sekä arvonlisäverolaissa nimenomaisesti sukupolvenvaihdoksiin liittyviä säännöksiä ei ole. TVL 48.1 §:n 3 kohdassa säännellään vastikkeellisen sukupolvenvaihdosluovutuksen verohuojennuksesta. PerVL 55–57 §:ssä on vastikkeettoman sukupolvenvaihdosluovutuksen verohuojennussäännökset. Sekä tuloverolaissa että perintö- ja lahjaverolaissa on säännös huojennuksen menettämisestä silloin, kun huojennuksen kohteena oleva omaisuus luovutetaan edelleen ennen säädetyn määräajan päättymistä.

Sukupolvenvaihdoksen perintö- ja lahjaverotuksen verohuojennusjärjestelmä on ollut voimassa vuodesta 1979. Suomalaisten pienyritysten toiminnan jatkumista on alettu viimeisten vuosikymmenten aikana pitämään yhä tärkeämpänä, ja PerVL:ssa säädettyjä sukupolvenvaihdosta koskevia huojennussäännöksiä on laajennettu merkittävästi. Huojennus sai nykyisen rakenteensa vuosina 2004–2005, kun varallisuusverotus poistettiin ja siirryttiin varojen arvostamisesta verotuksessa annettuun lakiin.

Hallitus antoi vuonna 2008 ehdotuksen lakimuutoksesta (HE 53/2008), joka olisi keventänyt sukupolvenvaihdosten verotusta laskemalla verotusperustetta 40 prosentista 20 prosenttiin. Perustuslakivaliokunnan käsittelyssä kävi kuitenkin ilmi, että esitys saattoi olla huojennukseen oikeuttavan varallisuuden osalta perustuslain takaaman yhdenvertaisen kohtelun vastainen, eikä lakiesitystä olisi voinut käsitellä tavallisessa sääätämisyjärjestyksessä. Yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta tarkasteltuna ongelmana olivat tilanteet, joissa yrityksen, erityisesti osakeyhtiömuotoisen yrityksen, varallisuuteen sisältyy runsaasti sijoitusvarallisuutta. Tällaisen yhtiön osakkeiden siirtyessä perintönä tai lahjana huojennus olisi kohdistunut myös yhtiön omistamaan sijoitusvarallisuuteen, kun vastaavista, luopujan suoraan omistamista varoista on suoritettava normaali perintö- tai lahjavero.

Ongelmakohtaan korjaamiseksi hallitus laati täydentävää esitystä, jonka mukaan yrityksessä olevat sijoitusluonteiset varat olisi arvostettu perintö- ja lahjaverotuksessa käypään arvoon, jos ne olisivat muodostaneet huomattavan osan yrityksen varoista. Tällaisessa tilanteessa olisi siis pitänyt purkaa yhtiön tase yritysvarallisuutena pidettävään osaan ja siihen osaan, jota ei pidetä yritysvarallisuutena. Asian jatkovalmistelussa kävi ilmi, että käytännössä ei ole luotavissa mallia, jolla voitaisiin tasapuolisesti ottaa huomioon eri toimialojen, erilaisessa asemassa ja eri kehityksensä vaiheessa olevat yritykset. Tämän vuoksi hallitus päätti olla antamatta täydentävää esitystä ja peruutti esityksensä (HE 53/2008) 28.11.2008. Vuoden 2008 alussa voimaan tullessa osauudistuksessa verotusta kevennettiin muun muassa korottamalla pienimmän verotettavan perintöosuuden alarajaa sekä puoliso- ja alaikäisyysvähennystä. Samalla poistettiin kolmas veroluokka. Vuoden 2009 alussa perintö- ja lahjaveroaasteikkoja korjattiin I veroluokan osalta kolmen prosenttiyksikön alennuksella.⁴ Mitään muutoksia varsinaisiin sukupolvenvaihdoshuojennusäännöksiin ei loppujen lopuksi tehty, ja epätietoisuus huojennuksen soveltumisesta sijoitusluonteiseen varallisuuteen säilyi.

⁴ HE 53/2008 ja HE 205/2008, Perustelut: 1. Nykytila ja ehdotetut muutokset.

1.2.2 Oikeudellinen sääntely nyky muodossaan

PerVL 55 §:ssä säännellään vastikkeettoman sukupolvenvaihdoksen verohuojennuksesta, joka kohdistuu perintö- ja lahjaveron määrään. PerVL 55.1 §:n mukaan perintö- ja lahjaverosta jätetään verovelvollisen Verohallinnolle ennen verotuksen toimittamista tekemästä pyynnöstä osa maksuunpanematta, jos seuraavat ehdot täyttyvät:

- veronalaiseen perintöön tai lahjaan sisältyy maatila, muu yritys tai osa niistä;
- verovelvollinen jatkaa perintönä tai lahjana saaduilla varoilla maatalouden tai maa- ja metsätalouden harjoittamista tai muuta yritystoimintaa perintönä tai lahjana saadulla maatilalla tai näin saadussa yrityksessä; ja
- edellä 1 kohdassa tarkoitettusta maatilasta, muusta yrityksestä tai niiden osasta määrätyn perintö- tai lahjaveron suhteellinen osa koko verosta on suurempi kuin 850 euroa.

Huojennus perustuu perintönä tai lahjana saadun omaisuuden arvostamiseen käypää arvoa vähäisempään arvoon. Huojennuksen soveltuessa verotusperusteeksi perintö- ja lahjaverotuksessa pääsääntöisesti määrätään 40 prosenttia ArvL:n mukaisesta vertailuarvosta⁵, joka jo itsessään on yleensä merkittävästi käypää arvoa alhaisempi. PerVL 55.5 §:n nojalla huojennuksen voi saada täysimääräisenä lahjaverosta, kun vastike on yli 50 prosenttia käyvästä arvosta. Tällöin lahjavero jätetään kokonaan maksuunpanematta. PerVL 55.5 §:n soveltuminen edellyttää aina myös 1 momentissa lueteltujen ehtojen täyttymistä.

PerVL 56 §:ssä säännellään veron maksuaikaa koskevasta huojennuksesta. Edellä lueteltujen edellytysten täytyessä yrityksestä tai sen osasta määrätyn perintö- tai lahjaveron maksuaikaa pidennetään, kun yrityksestä tai sen osasta määrätyn veron suhteellinen

⁵ ArvL 2–9 § ja Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.4 Osakkeen spv-arvon laskemisessa käytetään sitä vertailuarvoa, joka on määritetty perimys- tai lahjoitushetkeen nähden viimeisimmän tilinpäätöksen tietojen perusteella. Vertailuarvoa laskettaessa nettovarallisuuteen luetaan yhtiön kaikkien tulolähteiden varat ja velat, jotka arvostetaan lähtökohtaisesti tuloverotuksessa poistamattomiin arvoihin tai vertailuarvoihin. Vertailuarvoa laskettaessa nettovarallisuudesta vähennetään tilikaudelta jaettavaksi päätetty osinko. Vertailuarvoa korjataan vastaamaan verovelvollisuuden syntyhetken varallisuustilannetta, jos yhtiön omaisuusmassassa on viimeisimmän tilikauden päättymisen jälkeen tapahtunut olennaisia muutoksia. Vertailuarvo saa olla enintään 50 prosenttia edellisen vuoden vertailuarvoa korkeampi. Jos edellisen vuoden vertailuarvo on nolla, katsotaan vertailuarvoksi verovuoden ja edellisen vuoden vertailuarvon keskiarvo.

osuus koko verosta on vähintään 1700 euroa ja kun verovelvollinen tekee pyynnön maksuajan pidentämisestä Verohallinnolle ennen verotuksen toimittamista. Vero, jonka maksuaikaan on myönnetty pidennystä, kannetaan yhtä suurina, vähintään 850 euron suuruisina vuotuiserinä enintään viiden vuoden aikana sen mukaan kuin VM:n asetuksella tarkemmin säädetään. Pidennetyltä maksuajalta ei peritä korkoa eikä vaadita vakuuksia.⁶ PerVL 57 §:ssä tarkennetaan, että PerVL 55 ja 56 §:ssä mainitulla yrityksen osalla tarkoitetaan myös vähintään yhtä kymmenesosaa yrityksen omistamiseen oikeuttavista osakkeista tai osuuksista.

1.3 Tutkimusongelma ja tutkielman tarkoitus

Huojennussäännösten tulkinta on niiden voimaantulosta lähtien ollut hankalaa, ja verotuskäytäntö epäyhtenäistä ja vaikeasti ennakoitavissa. Sukupolvenvaihdoshuojennusten oikeustila ei edelleenkään ole selvä, sillä erilaisille tulkinnoille on tilaa. PerVL 55 §:n tulkinnassa epäselvää on erityisesti se, mitä tarkoitetaan säännöksessä mainitulla muulla yrityksellä, toiminnan jatkamisella sekä yritysvarallisuudella. Tutkielmassa pyritään selvittämään huojennuksen soveltamista perintö- ja lahjaverotuksessa erityisesti edellä mainittuihin käsitteisiin liittyvissä rajanvetotilanteissa vastaamalla seuraaviin konkreettisiin tutkimuskysymyksiin:

1. Huojennukseen oikeuttava toiminta:
 - Mikä on EVL-statuksen merkitys huojennuksen soveltamisessa?
 - Milloin arvopaperikauppa katsotaan sukupolvenvaihdoshuojennukseen oikeuttavaksi yritystoiminnaksi perintö- ja lahjaverotuksessa?

2. Huojennukseen oikeuttava varallisuus:
 - Jos yrityksen taseessa on henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvaa omaisuutta, milloin joudutaan tekemään niin sanottuja taseaukaisuja TVL-omaisuuden jättämiseksi huojennuksen ulkopuolelle?
 - Minkälaisessa tapauksessa huojennuksen voi saada koko varallisuudesta, vaikka taseessa huomattava osa on TVL-omaisuutta?

⁶ VvMA 15.9.2005/747, 4 ja 5 §.

3. Huojennukseen oikeuttava yritystoiminnan jatkaminen:

- Millä tavalla yritystoimintaa on jatkettava huojennuksen saamiseksi ja mikä merkitys jatkajan asemalla yrityksessä on huojennuksen soveltamisessa?

1.4 Tutkielman näkökulma ja rajaus

Tässä tutkielmassa sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan toimea, jossa yritys tai sen osa luovutetaan yritystoiminnan jatkajalle. Sukupolvenvaihdos voi koostua yhdestä tai useasta luovutustoimesta. Luopuvaa osapuolta tässä tutkimuksessa kutsutaan yksinkertaisesti luopujaksi ja luovutuksensaajaa jatkajaksi. Sukupolvenvaihdoksessa luopujan omistusosuus yhtiöstä pienenee ja jatkajan suurenee. Luopuja ja jatkaja voivat olla sukua keskenään, mutta aina niin ei ole.

Tutkielmassa pohditaan yritysten sukupolvenvaihdostilanteita perintö- ja lahjaverotuksessa verosuunnittelun sekä oikeusvarmuuden näkökulmasta. Perinnönjaon verosuunnittelussa voidaan käyttää testamenttia. Perintöverotuksen kannalta oikeusvarmuus on tärkeää, sillä veroseuraamuksien tunteminen saattaa vaikuttaa testamentin laadintaan ja haluttuun perinnönjakoon. Perhepiirissä tapahtuvassa sukupolvenvaihdoksessa on yleistä, että luovutuksen kohteesta suoritettu vastike ei ole aivan markkinaehtoisen käyvän arvon suuruinen, jolloin kyse on niin sanotusta lahjanluonteisesta kaupasta, jossa sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamiskysymykset sekä arvostamiskysymykset ovat olennaisia. Oikeusvarmuus huojennussäännösten soveltumisesta myös puhtaassa lahjoitustilanteessa on luonnollisesti erittäin tärkeää. Luovutettavan omaisuuden arvostamiskysymyksiä tutkielmassa käsitellään kuitenkin vain hyvin pintapuolisesti ja kokonaisuuden kannalta olennaisilta osilta, sillä arvostamiskysymykseen liittyy oma problematiikkansa, eikä tämän tutkielman näkökulman kannalta ole relevanttia perehtyä siihen.

Tutkimuksen tarkastelun kohteena ovat pääasiassa osakeyhtiöiden sukupolvenvaihdostilanteet. Huojennussäännöksiä voidaan olennaisilta osin soveltaa myös henkilöyhtiön sekä yksityisen elinkeinonharjoittajan sukupolvenvaihdostilanteeseen, joten näihin liittyviä erityispiirteitä käsitellään tutkielmassa alaviitetasolla.

Maa- ja metsätilojen sukupolvenvaihdokset on rajattu kokonaan tämän tutkielman tarkastelun ulkopuolelle. Maa- ja metsätalouden varallisuus sekä toiminnan luonne poikkeavat olennaisesti muusta yritysvarallisuudesta ja yritystoiminnasta, joten tämän tutkielman laajuus huomioon ottaen on perusteltua jättää aihekokonaisuus käsittelyn ulkopuolelle. EVL 52 a–g §:n yritysjärjestelyjä⁷ ei käsitellä tässä tutkielmassa, vaikka erityisesti jakautumista käytetäänkin yleisesti yrityksen sukupolvenvaihdoksen esitoimena. Jakautuminen ei kuitenkaan liity varsinaisesti perintö- ja lahjaverotuksen spv-huojennuksen soveltamiseen.

1.5 Tutkimusmetodi ja tutkielman rakenne

Tutkielma perustuu oikeusdogmatiikkaan eli lainoppiin, jonka tarkoituksena on selvittää voimassa oleva oikeustila yrityksen sukupolvenvaihdoksen verotuksessa. Tutkielmassa pyritään selvittämään PerVL 55 §:n sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen sisältöä ja tulkitsemaan sitä. Systematisoinnilla eli voimassa olevan oikeuden jäsentämisellä pyritään luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka varassa oikeutta tulkitaan⁸.

Tutkimuskysymyksiin säännöksen tulkinnasta pyritään vastaamaan lainvalmisteluaineiston, oikeustapausten, Verohallinnon ohjeiden, yleisten laintulkintaperiaatteiden ja oikeuskirjallisuuden avulla. Näitä oikeuslähteitä käytetään säännösten tulkinnassa oikeuslähteopin mukaisesti, niiden velvoittavuuteen perustuvassa järjestyksessä.

Tutkimusaiheen varsinainen käsittely alkaa tutkielman toisesta pääluvusta, jossa keskitytään spv-huojennukseen oikeuttavan yritystoiminnan ja -varallisuuden määrittelyyn. Luvussa käydään läpi tuloverotuksen (EVL/TVL) merkitystä sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisessa sekä pohditaan sitä, milloin muun muassa arvopaperikauppa tai vuokraustoiminta katsotaan sellaiseksi yritystoiminnaksi, joka oikeuttaa perintö- ja lahjaverotuksen spv-huojennukseen. Lisäksi pyritään selvittämään huojennuk-

⁷ Sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto ja osakevaihto.

⁸ Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008, s. 20.

sen soveltuminen henkilökohtaiseen tulolähteeseen kuuluvaan varallisuuteen sekä holding-yhtiöihin. Tutkielman kolmannessa pääluvussa keskitytään PerVL 55.1 §:ssä mainittuun yritystoiminnan jatkamisedellytykseen. Luvussa pohditaan spv-huojennuksen soveltumisen kannalta yritystoiminnassa ennen sukupolvenvaihdosluovutusta ja sen jälkeen tapahtuvia muutoksia, jatkajan asemaa yrityksessä sekä etuuksien pidättämistä luovutuksessa. Jatkajan aseman osalta pyritään erityisesti selvittämään, kuinka aktiivisesti jatkajan on osallistuttava yritystoimintaan, jotta huojennus voidaan saada ja voiko vajaavaltainen, esimerkiksi alaikäinen olla yritystoiminnan jatkajana. Tutkielman neljännessä pääluvussa tarkastellaan muutamia merkittävimpiä sukupolvenvaihdoksen toteutustapoja ja niissä huomioitavia seikkoja PerVL:n huojennuksen kannalta. Tarkasteltavia järjestelyjä ovat osakkeiden lahjoitus ja perintö, osakkeiden myynti, omien osakkeiden hankinta, suunnattu osakeanti sekä apuyhtiön käyttäminen. Neljännessä pääluvussa käydään läpi myös muutamia muita sukupolvenvaihdoksen verotuksessa huomioon otettavia tärkeitä seikkoja, kuten yhtiön tuloverotuksessa vahvistettujen tappioiden vähennysoikeuden säilyttäminen. Viimeisessä pääluvussa kiteytetään tämän tutkielman merkittävimmät tutkimustulokset ja pohditaan niistä tehtyjä johtopäätöksiä.

2 YRITYS TAI SEN OSA HUOJENNUKSEN EDELLYTYKSENÄ

2.1 EVL-statuksen merkitys huojennuksen soveltumisessa

PerVL 55 §:n mukaan perintö- ja lahjaverosta jätetään verovelvollisen pyynnöstä osa maksuunpanematta, jos veronalaiseen perintöön tai lahjaan sisältyy muu yritys tai osa siitä. Tämä voidaan nähdä oleellisimpana huojennuksen soveltamisedellytyksenä. Perintö- ja lahjaverolaissa ei yrityksen käsitettä ole erikseen määritelty, joten käsitettä on tulkittava kuten muualla verolainsäädännössä. Valtiovarainministeriö on kuitenkin katsonut lausunnossaan, ettei huojennusta ole perusteltua kytkeä suoraan tuloverotuksen tulolähteratkaisuihin. Tämä johtuu muun muassa perintö- ja lahjaverotuksen tapauskohtaisen käsittelyn ja tuloverotuksen massamenettelyn eroavaisuuksista. Tulolähteisiin perustuva jaottelu aiheuttaisi ministeriön mukaan myös lisää tulkintavaikeuksia ja rajanveto-ongelmia.¹ Lain valmistelussa myös Valtiovarainvaliokunta katsoi edellä selostetun perusteella, että yrityksen käsitettä ja huojennuksen soveltamisalaa voidaan tulkita myös jatkossa yleensä samoin kuin tuloverotuksessa, vaikkakaan huojennussäännöksen soveltamisalaa ei ole kytketty suoraan tuloverotuksen ratkaisuun. Sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisala määräytyisi valiokunnan mukaan siis pääsääntöisesti sen mukaan, onko yhtiön verotuksessa sovellettu EVL:a. Oikeuskäytännössä ja vakiintuneessa verotuskäytännössä ennen vuotta 2004 syntyneet linjaukset ja tarkennukset olisivat myös tältä osin jatkossakin päteviä.²

Verohallinnon ohjeen mukaan yrityksellä tarkoitetaan lähtökohtaisesti liiketoimintaa³ harjoittavaa yhtiötä, jonka saamasta tulosta tulee suorittaa veroa EVL:n mukaan. Yhtiötä pidetään siten PerVL 55 §:n tarkoittamana yrityksenä, jos yhtiön tulon verottamiseen tulisi soveltaa tuloverotuksessa EVL:n säännöksiä yhtiön toiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen.⁴ Vaatimusta EVL-statuksesta ei kuitenkaan voitane pitää täysin eh-

¹ VaVM 5/2004, Yritysvarallisuus.

² VaVM 5/2004, Yritysvarallisuus.

³ Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan liike- tai ammattitoimintaa. Liiketoiminnalta edellytetään yleensä voitontavoittelua, toiminnan itsenäisyyttä, suunnitelmallisuutta, jatkuvuutta, taloudellisen riskin olemassaoloa sekä suuntautumista ulospäin rajoittamattomaan tai laajaan henkilökuntaan. Lue lisää esim. Myrsky – Linnakangas 2006, s. 71–73 tai Kukkonen 2010, s. 55–56.

⁴ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.2.

dottomana, sillä PerVL:n sukupolvenvaihdoshuojennusta voidaan soveltaa myös esimerkiksi sellaiseen yhtiöön, joka harjoittaa maataloutta, vaikka sen toimintaa ei verotetaan EVL:n mukaan⁵. EVL-statuksen lisäksi spv-huojennuksen soveltumiseksi yhtiön on myös katsottava harjoittavan PerVL:n mukaista yritystoimintaa. Oikeuskäytännön mukaan huojennusta ei ole myönnetty kaikille yhtiöille, joita on pidetty säännönmukaisessa verotuksessa EVL-yhtiöinä. Tällaisen oman erityisryhmänsä muodostavat esimerkiksi arvopaperikauppaa harjoittavat yhtiöt, joihin palataan myöhemmin tässä pääluvussa. Verohallinnon ohjeen tulkinnassa tulee kiinnittää huomiota sanamuotoon ”*tulisi soveltaa tuloverotuksessa EVL:n säännöksiä*”. Yksistään se, että yritystä verotetaan säännönmukaisessa verotuksessa EVL:n mukaan ei siis takaa sitä, että yritys katsotaan PerVL 55§:ssä tarkoitetuksi yritykseksi. Ratkaisevaa on se, *olisiko yritystä tullut* luovutushetkellä verottaa EVL:n mukaan.

Juuselan ja Tuomisen mukaan pääsääntönä tulisi olla, että PerVL:a sovellettaessa huojennusta ei tulisi evätä sillä perusteella, että esimerkiksi perintö- ja lahjaverotusta toimittava veroviranomainen tulkitsee yhtiön olevan muu kuin EVL-toimintaa harjoittava yritys. Tällainen jälkikäteinen yhtiön verostatuksen arvioiminen aiheuttaisi epävarmuutta sukupolvenvaihdoksen suunnitteluun erityisesti niissä tilanteissa, joissa yhtiötä on useamman vuoden ajan verotettu EVL:n mukaan. Säännönmukaisen verotuksen muuttuessa yhä enemmän niin sanotusti koneelliseksi verotukseksi, jossa verotus tapahtuu automaattisesti veroviranomaiselle annetun veroilmoituksen pohjalta ilman, että tietoja erikseen tarkistetaan, yhtiötä saatetaan vuosien ajan verottaa EVL:n mukaista toimintaa harjoittavana yhtiönä, vaikka se rajanverotilanteessa ei täytäkään EVL-toiminnalta vaadittuja edellytyksiä. Juusela ja Tuominen pohtivat, voidaanko tällaisessa tilanteessa yhtiön verostatusta muuttaa sukupolvenvaihdoksen verotuksessa ja näin ollen evätä spv-huojennuksen soveltuminen, vaikka veroilmoitus on täytetty vilpittömässä mielessä.⁶ Tällainen ratkaisu tuntuu kohtuuttomalta, mutta oikeuskäytäntöä tällaisesta tilanteesta ei ole tiedossa. Epäselvissä tilanteissa onkin suositeltavaa hakea asiasta ennakkoratkaisu sukupolvenvaihdoksen verokohtelun varmistamiseksi.

⁵ Immonen – Lindgren 2009, s.159. Ks. myös Juusela – Tuominen 2010, s. 161 ss.

⁶ Juusela – Tuominen 2010, s. 134–135.

2.2 TVL-yhtiöt ja vuokraustoiminta

Verohallinnon ohjeen mukaan huojennussäännöstä ei voida soveltaa yhtiöön, joka harjoittaa pelkästään TVL:n mukaan verotettavaa toimintaa.⁷ Huojennuksen ulkopuolelle jäävät pääsääntöisesti kaikki TVL:n mukaan verotettavat yhtiöt. Perintö- ja lahjaverotuksen spv-huojennusta ei siten lähtökohtaisesti voida soveltaa esimerkiksi kiinteistö-osakeyhtiöiden tai asunto-osakeyhtiöiden luovutuksiin, koska tällaisia yhtiöitä verotetaan TVL:n mukaan. Myös ulkopuolisille suunnattua kiinteistön vuokraustoimintaa harjoittavia muita kuin asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöitä pidetään säännönmukaisessa verotuksessa niin sanottuina TVL-yhtiöinä.⁸ Kiinteistöosakeyhtiön ja kiinteistöjen vuokrausta harjoittavan osakeyhtiön osakkeiden sukupolvenvaihdosluovutukseen liittyen on kuitenkin kaksi toisistaan poikkeavaa KHO:n päätöstä, joihin seuraavaksi perehdytään.

KHO 1989 T 3979: Kuolinpesän varoihin sisältyivät erään osakeyhtiön osakkeet. Yhtiö harjoitti asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöissä omistamiensa liikehuoneistojen vuokraustoimintaa. Yhtiötä ei pidetty perintö- ja lahjaverolain 63 a (nyk. 55) ja 63 b (nyk. 56) §:ssä tarkoitettuna yrityksenä eikä kuolinpesän osakkaille myönnetty edellä mainittujen lainkohtien veronhuojennuksia.

Immosen ja Lindgrenin mukaan edellä kuvatussa ratkaisussa tulkintaan vaikutti erityisesti se, että yhtiön vuokraamat liiketilat eivät olleet intressipiirin – kuten samaan konserniin – eivätkä myöskään kuolinpesän varoihin kuuluvan yrityksen liiketoiminnan käytössä. Tällaisessa intressiyhteystilanteessa sen sijaan KHO on ollut huojennuksen soveltamisen kannalla, mikä selviää seuraavasta tapauksesta.⁹

KHO 1987 T 5850: Perintöön kuuluivat tuotannollista toimintaa harjoittavan kommandiittiyhtiön henkilökohtaisesti vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus ja pääosa kiinteistöjen vuokrausta harjoittavan osakeyhtiön osakkeista. Osakeyhtiö vuokrasi omistamansa tilat kommandiittiyhtiön tuotannolliseen toimintaan. Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdosta koskevia huojennussäännöksiä voitiin soveltaa myös tuon osakeyhtiön osakkeisiin.

⁷ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.2.

⁸ Juusela – Tuominen 2010, s. 136 ja Immonen Lindgren 2009, s. 151–152.

⁹ Immonen – Lindgren 2009, s. 152.

Edellä kuvatussa tapauksessa yhtiön omistaman kiinteistön ei katsottu tuloverotuksessa kuuluvan sen elinkeinotoimintaan, kun se vuokrasi kiinteistöä muulle kuin samaan konserniin kuuluvalla verovelvolliselle yhtiölle. PerVL:n spv-huojennuksen katsottiin kuitenkin soveltuvan, koska yhtiön pääasiallisen toiminnan katsottiin täyttävän PerVL 55 §:ssä tarkoitetun yritystoiminnan tunnusmerkit. PerVL:n huojennuksen soveltumista arvioitaessa intressipiiriin katsottiin kuuluvaksi myös kuolinpesä ja huojennus voitiin myöntää, vaikka tuloverotuksessa intressipiirijattelun tunnusmerkkien ei katsottu täyttyvän.¹⁰ Lienee selvää, että huojennus ei voi soveltua silloin, kun vuokraus tapahtuu ulkopuolisille eikä liity saman intressipiiriin elinkeinotoimintaan. Perintö- ja lahjavero-otuksessa intressipiirin määrittely on kuitenkin KHO:n ratkaisusta 1987 T 5850 päätellen jossain määrin väljempää kuin tuloverotuksessa.

Sukupolvenvaihdoshuojennus soveltuu sellaiseen kiinteistöjen ja huoneistojen vuokraustoimintaan, joka liittyy elinkeinotoimintaan.¹¹ Vuokraus on saatettu hyväksyä EVL-tulolähteeseen kuuluvaksi, jos esimerkiksi vuokrausta harjoittava yhtiö kuuluu elinkeinotoimintaa harjoittavaan konserniin ja tilat on vuokrattu konsernin liiketoimintayhtiöiden käyttöön. Kun vuokraus tällaisessa tilanteessa liittyy konsernin elinkeinotoimintaan, myös vuokraus hyväksyttäneen elinkeinotoiminnaksi.

2.3 Holding- ja konserniyhtiöt

2.3.1 Holdingyhtiön verostatuksen määräytyminen

Holding-yhtiöllä tarkoitetaan sellaista yhtiötä, jonka toiminta rajoittuu pääasiassa osakkeiden taikka konserniyhtiöiden käytössä olevien kiinteistöjen tai toimitilojen omistamiseen. Usein holdingyhtiö on konsernin emoyhtiö. EVL:ssä ei ole suoraan otettu kantaa holdingyhtiöiden ongelmalliseen verotusasemaan. Lakia koskevassa hallituksen esityksessä vuodelta 1967 lähtökohtana näyttäisi Kukkosen mukaan olevan lain soveltuminen myös holdingyhtiöön. Verotuskäytännössä tätä lähtökohtaa on kuitenkin tarkennettu riippuen siitä, miten holdingyhtiö sijoittuu suhteessa koko konsernin tai yritysryppään

¹⁰ Juusela – Tuominen 2010, s. 137.

¹¹ Juusela – Tuominen 2010, s. 137.

toimintaan. Holdingyhtiön verotusasemaa on tällöin tarkasteltu yhtiön niin sanotun intressipiirin tai intressiyhteyden avulla. Holdingyhtiöiden verotukseen on selkeästi joissakin tulkintatilanteissa vaikuttanut se, miten keinotekoisena tai veroetuja tavoittelevana omistusjärjestelyä on pidetty.¹² 2000-luvun puolivälin jälkeen verotuskäytäntö on tiukentunut, sillä konsernin emoyhtiöinä toimivia passiivisluonteisia holdingyhtiöitä ei enää automaattisesti veroteta EVL:n mukaan. Tähän verotuskäytännön muuttumiseen vaikutti muun muassa muutokset luovutusvoittoverotuksessa.¹³

Mikäli holdingyhtiö toimii konsernin liiketoimintaa hallinnoivana ja kehittäväenä emoyhtiönä elinkeinotoiminnan statuksen määrittelyssä ei pitäisi olla ongelmia. Tällöin holdingyhtiö katsotaan elinkeinotoimintaa harjoittavaksi, kuten tapauksissa KHO 1978 B II 539, KHO 1984 B II 517 sekä KHO 1980 B II 529. Arvopapereita hallinnoiva apuyhtiön tyyppinen tytäryhtiö katsotaan yleensä elinkeinotoimintaa harjoittavaksi, kuten tapauksissa KHO 1980 T 1301 sekä KHO 1976 B II 513. Puhtaasti passiivisluonteista sijoitusholdingyhtiötä ei ole pidetty elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä, kun sen tehtävänä on ollut toimia yksityishenkilöiden sijoitusten hallinnoijana, kuten tapauksissa KHO 1978 T 2108 ja KHO 1979 B II 514.

2.3.2 Holding-yhtiön EVL-statuksen merkitys huojennuksen soveltumisessa

Kuten aiemmin mainittiin, Verohallinnon ohjeen mukaan yhtiötä pidetään PerVL 55 §:n tarkoittamana yrityksenä, jos yhtiön tulon verottamiseen tulisi soveltaa tuloverotuksessa EVL:n säännöksiä yhtiön toiminnan laatu ja laajuus huomioiden. Ohjeessa sanotaan, että holdingyhtiötä pidetään yrityksenä, jos holdingyhtiötä tulisi koko konsernin toiminta huomioiden verottaa EVL:n mukaan.¹⁴ Kääntäen, holdingyhtiötä ei siis pidetä PerVL 55 §:n tarkoittamana yrityksenä, jos holdingyhtiötä koko konsernin toiminta huomioon ottaen ei tulisi verottaa EVL:n mukaan. Ohjeessa sanotaankin, että huojennussäännöstä ei voida soveltaa yhtiöön, joka harjoittaa pelkästään TVL:n mukaan verotettavaa toimintaa. Tilanne, jossa luonnollisen henkilön osakeomistuksia varten on perustettu osa-

¹² Kukkonen 2010, s.62.

¹³ Juusela – Tuominen 2010, s. 139. Ks. myös Kukkonen 2010 s. 61–64.

¹⁴ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.2.

keyhtiö, on selkeästi tällainen tapaus. Jos toiminta luonnollisena henkilönä ei ole elinkeinotoimintaa, ei se ole sitä yhtiömuodossakaan harjoitettuna. Jotta kysymys olisi elinkeinotoiminnasta, täytyy elinkeinotoiminnan yleisten tunnusmerkkien täytyä.¹⁵

Kuten aiemmin mainittiin, Verohallinnon ohjeen mukaan huojennuksen soveltuminen edellyttää holdingyhtiöltä EVL-statusta. Ohjeen noudattaminen johtaa kuitenkin kohuttomaan tilanteeseen, jos elinkeinotoimintaa harjoittavan konsernin passiivisuonteisen emoyhtiön osakkeiden luovutukseen ei sovellettaisi huojennussäännöstä. Tämä tiukka tulkintalinja saattaisi johtaa tarpeettomiin järjestelyihin elinkeinotoiminnan siirtämiseksi luovutettavaan emoyhtiöön. Huojennuksen soveltuminen tulisikin tällaisissa tilanteissa aina arvioida koko konsernin yritystoiminta huomioon ottaen, kuten myös Verohallinnon ohjeessa todetaan.¹⁶ Argumenttia tukee myös huojennussäännöksen tarkoitus eli sukupolvenvaihdon aito toteuttaminen.

2.3.3 Välillinen omistus konsernissa

Tapauksessa KHO 2006:100 on kyse 10 prosentin omistusosuusvaatimuksen täyttymisestä konserniyhtiön välillisen omistuksen kautta. Samaa oikeustapausta tarkastellaan myöhemmässä luvussa yritysvaarallisuuden käsitteen ja taseaukaisun näkökulmasta. Sekä veroviraston ennakkoratkaisussa että HAO:n päätöksessä oli arvioitu, että spv-huojennus ei sovellu välillisen omistuksen kautta osakkuusyhtiöiden A, B, C ja D Oy:en osakkeisiin.

KHO 2006:100: N on ennakkoratkaisupyynnössä lausunut, että äitinsä M:n tarkoituksena on osana X-konsernin sukupolvenvaihdosta lahjoittaa 430 kappaletta emoyhtiönä toimivan X Oy:n B-osaketta N:lle. Osakkeet edustavat 10,01 prosentin osuutta yhtiön osakekannasta. X Oy:n osakekanta käsittää 4297 osaketta, joiden omistus jakaantuu M:n, N:n ja L:n kesken siten, että M omistaa 354 A-osaketta ja 1062 B-osaketta eli yhteensä 1416 osaketta, N 63 A-osaketta ja 1366,5 B-osaketta ja siten yhteensä 1429,5 osaketta sekä L 62 A-osaketta ja 1389,5 B-osaketta eli yhteensä 1451,5 osaketta.

Kun lahjoituksen kohteena on 10,01 prosenttia X Oy:n osakkeista ja kun PerVL 57 §:n mukaan sen 55 ja 56 §:ssä tarkoitetaan yrityksen osalla myös vähintään kymmenes-

¹⁵ Myrsky – Linnakangas 2006, s. 81. Ks. elinkeinotoiminnan yleiset tunnusmerkit, alaviite 3 s. 16.

¹⁶ Näin myös Immonen – Lindgren 2009, s. 156 ja Juusela – Tuominen 2010, s. 139.

2.4 Arvopaperikauppaa ja sijoitustoimintaa harjoittava yhtiö

Yritysten varallisuusaseman parannuttua 90-luvulta alkaen ja huojennuksen tuoman edun lisääntyttyä vuoden 2004 lainmuutoksen myötä on tulkintakysymysten merkitys korostunut. Kehityksen seurauksena yrityksille on yleisesti kertynyt aiempaa enemmän sijoitusvarallisuutta, ja verotuksessa on jouduttu aiempaa useammin arvioimaan tällaisten varojen luonnetta sukupolvenvaihdoshuojennuksen kannalta.¹⁹ Huojennus on ongelmallinen sijoitustoiminnan kannalta, sillä huojennussäännöstö on otettu käyttöön alun perin helpottamaan maa- ja metsätalouden sukupolvenvaihdoksia. Sijoitusluonteisen varallisuuden siirtäminen lievennetyin veroseuraamuksin ei näin ollen ole alkupe räisen säännöksen tarkoituksen mukaista.

Hallituksen esityksessä HE 84/2004 mainitaan, että sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltuminen arvopaperikauppaa ja sijoitustoimintaa harjoittavaan yhtiöön on tulkin nanvaraista ja että oikeuskäytännössä huojennussäännös on soveltunut esimerkiksi laa jamittaista arvopaperikauppaa harjoittavan yhtiön osakkeiden luovutukseen.²⁰ Lainval misteluaineistossa ei muutoin oteta suoranaisesti kantaa huojennuksen soveltumiseen arvopaperikauppaa harjoittavaan yhtiöön. Verohallinnon ohjeessa sen sijaan sanotaan, että arvopaperikauppaa harjoittavaan yhtiöön voidaan pääsäännön mukaan soveltaa huojennussäännöstä silloin, kun harjoitettua arvopaperikauppaa voidaan pitää elinkeinotoi mintana. Elinkeinotoimintana pidettävältä arvopaperikaupalta edellytetään jatkuvuutta, suunnitelmallisuutta, aktiivisuutta, taloudellisen riskin ottoa ja voiton tavoittelemista. Toimintaa arvioidaan näiden tunnusmerkkien täyttymisen perusteella kokonaisuutena.²¹ Edellä lueteltuja tunnusmerkkejä on arvioitu seuraavissa oikeustapauksissa. Kahdessa ensimmäisessä tapauksessa KHO katsoi harjoitetun arvopaperikaupan huojennukseen oikeuttavaksi yritystoiminnaksi, kun taas viimeisessä ei. Kaksi ensimmäistä tapausta kertovat verotuskäytännön kirjavuudesta. Etenkin tapauksen KHO 2002 T 1488 kohdal la voidaan ihmetellä, miksi tapausta ei ole jo verovirastossa tai viimeistään HAO:ssa

¹⁹ HE 53/2008, Uudempi osakeyhtiöiden sukupolvenvaihdoksia koskeva oikeuskäytäntö.

²⁰ HE 84/2004, s. 2.

²¹ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.2.

ratkaistu verovelvollisen hyväksi, sillä yhtiö on harjoittanut arvopaperikauppaa hyvin laajasti ja aktiivisesti vuodesta 1981 asti.²²

KHO 2002 T 1488: Osakeyhtiön yhtiöjärjestyksen mukaan sen toimialana oli harjoittaa arvopaperikauppaa, kiinteistöjen ja rakennusten omistamista ja vuokrausta sekä rahoitus- ja leasingtoimintaa. Yhtiön 31.3.2000 päättyneen tilikauden liikevaihto oli ollut 268 083 879 markkaa (n.44,7 ME) ja tilinpäätöksen mukainen tulos 763 675 markkaa (n. 127 000 euroa). Liikevaihto oli muodostunut pääasiallisesti yhtiön päivittäin käymästä arvopaperikaupasta. Taseen mukainen oma pääoma oli ollut noin 8,6 miljoonaa markkaa (n. 1,4 ME). Varoista merkittävimmät olivat olleet vaihtomaisuudeksi kirjatut arvopaperit 27 062 992 markkaa (n. 4,5 ME), rakennukset 2 796 048 markkaa (n. 466 000 euroa) sekä sijoitusosakkeet ja -osuudet 1 451 495 markkaa (n. 242 000 euroa). Yhtiön liiketoiminta oli ollut pääosaltaan arvopaperikauppaa, josta saadusta tulosta yhtiötä oli vuodesta 1981 lähtien verotettu elinkeinotulon verottamisesta annetun lain mukaisesti. Yhtiötä oli pidettävä perintö- ja lahjaverolain 55 §:ssä tarkoitettuna yrityksenä.

KHO 2006 T 723 (ei julk.): X Oy, joka on merkitty kaupparekisteriin 5.4.1995, harjoittaa sijoitustoimintaa ja omaisuudenhoitoa. Yhtiön sijoituskohteina ovat julkisesti noteeratut rahasto-, osake- ja korkoinstrumentit, mutta se voi tämän lisäksi tehdä pitempiäaikaisia sijoituksia myös kiinteistöihin sekä hyvän kehityspotentiaalinen omaaviin julkisesti noteeraamattomiin yrityksiin ja sijoitusrahastoihin. Yhtiön hallituksen ovat muodostaneet A, hänen vaimonsa ja kaksi lastaan. A:n tarkoituksena on lahjoittaa omistamistaan 25 kappaaleesta yhtiön osakkeita kahdelle lapselleen 12 kappaletta kummallekin. Vuosina 2000–2003 arvopapereiden tilikauden myynti on vaihdellut 3 700 000 ja 12 600 000 euron välillä. Ostot ovat vaihdelleet 4 900 000 ja 14 900 000 euron välillä. Yhtiön 30.4.2003 päättyneen tilikauden liikevaihto on ollut n. 4 200 000 euroa ja tulos 1 300 000 euroa tappiollinen. Yhtiön yksittäisten myynti- ja ostotransaktioiden määrän vuositasona on ilmoitettu viimeisten muutaman vuoden aikana nousseen keskimäärin useisiin transaktioihin viikossa. Yhtiön 30.4.2004 päättyneen tilikauden liikevaihto on ollut n. 4 900 000 euroa ja tilinpäätöksen mukainen tulos 1 548 574,11 euroa. Taseen mukainen oma pääoma on ollut n. 8 800 000 euroa ja vieras pääoma n. 10 500 000 euroa sekä taseen loppusumma 19 300 000 euroa. Vaihtomaisuuteen merkityt arvopaperit ovat olleet n. 18 000 000 euroa sekä arvopaperimyyntit n. 4 400 000 euroa ja arvopaperiostot 4 400 000 euroa. Vuoden 2005 aikana toiminnan on esitetty entisestään kasvaneen sekä arvopapereiden osto- ja myyntitapah- tumien huomattavasti lisääntyneen. Yhtiön palveluksessa on ilmoitettu olleen yhden osa-aikaisen työntekijän ja B:n 1.1.2005 alkaen kokopäivätoimisesti. Yhtiön liiketoiminta on ollut pääosaltaan arvopaperikauppaa, josta saadusta tulosta yhtiötä verotettu elinkeinotulon verottamisesta annetun lain mukaan. Edellä esitettyjen yhtiötä ja sen toiminnan laatua ja laajuutta kuvaavien tosiseikkojen perusteella yhtiötä on pidettävä perintö- ja lahjaverolain 55 §:ssä tarkoitettuna yrityksenä.

²² Ks. myös KHO 2006:100.

Tapauksessa KHO 2006 T 723 (ei julk.) A on valittanut Helsingin verotoimiston päätöksestä 3.5.2004 nro 9/2004, jossa ennakkoratkaisuna on selitetty, ettei aiottuihin luovutuksiin voida soveltaa PerVL 55 §:n säännöstä. Valitus koski myös nautintaoikeuden arvon vähentämistä, mutta sitä ei käsitellä tässä yhteydessä. Hallinto-oikeus katsoi, että kuvaturunlaista arvopaperikaupan harjoittamista ei voida pitää PerVL 55 §:ssä tarkoitettuna yritystoiminnan harjoittamisena ja hylkäsi A:n valituksen. Perusteluina ratkaisulleen HAO esitti arvopaperivaraston alhaisen kiertonopeuden, jaettujen osinkojen suuren määrän ja oman pääoman voittovarot. KHO:n ratkaisun mukaan yhtiötä on pidettävä PerVL 55 §:ssä tarkoitettuna yrityksenä. KHO:n ratkaisuun on saattanut vaikuttaa se, että annetun ennakkoratkaisun ja HAO:n päätöksen jälkeen vuonna 2005 arvopaperien osto- ja myyntitapahtumat ovat lisääntyneet entisestään ja, että osa-aikaisen työntekijän lisäksi yhtiössä oli yksi kokopäiväinen työntekijä 1.1.2005 alkaen. Seuraavassa tapauksessa KHO ei katsonut harjoitettua arvopaperikauppaa PerVL 55 §:ssä tarkoitetuksi yritystoiminnaksi:

KHO 2009 T 3394: Oy:n osakekanta jakaantui 1 000 osakkeeseen, josta A omisti 520 sekä hänen kolme lastaan kukin erikseen 160 osaketta. Yhtiö oli rekisteröity 13.5.1987. Sen toimialana oli myydä ja ostaa, välittää ja omistaa arvopapereita ja asunto-osakkeita sekä vuokrata asuntoja ja kiinteistöjä. Yhtiö voi harjoittaa konsultointi-, tuonti- ja agentuuritoimintaa. A:n tarkoituksena oli lahjoittaa kullekin lapselleen erikseen vähintään 100 osaketta. Yhtiöllä ei ollut ollut palkattua henkilökuntaa eikä palkkoja ollut maksettu. Hallituksen olivat vuonna 2006 muodostaneet A sekä hänen kaksi lastaan B ja C, mutta ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan hallituksen tulevat muodostamaan A kolmen lapsensa kanssa. Yhtiön liikevaihto oli 2004–2007 välisenä aikana vaihdellut noin 534 000 eurosta 832 000 euroon. Ostojen lukumäärä vuosina 2005–2007 oli vaihdellut 11 ja 75 oston välillä ja myyntien vastaavasti 13 ja 33 välillä. Ostot olivat 2004–2007 olleet noin 512 000 eurosta noin 613 000 euroon ja myynnit noin 507 000 eurosta 830 000 euroon. Vaihto-omaisuus vuonna 2005 oli ollut 925 408 euroa ja vuonna 2006 1 031 714 euroa. Pitkäaikaista lainaa yhtiöllä oli vuonna 2005 ja 2006 ollut 164 824,17 euroa sekä lyhytaikaista vastaavasti 257 247,55 euroa ja 324 544,05 euroa. Yhtiö oli vuonna 2005 jakanut osinkoa 36 000 euroa ja vuonna 2006 48 000 euroa. Tilikauden 1.1.2006–31.12.2006 voitto oli ollut 154 864,70 euroa ja edellisten tilikausien voitto oli 31.12.2006 ollut 546 967,48 euroa. Korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei aiottuihin Oy:n osakkeiden lahjoituksiin voitu näissä oloissa soveltaa perintö- ja lahjaverolain 55 §:n sukupolvenvaihdosta koskevaa huojennussäännöstä, vaikka yhtiötä oli sen harjoittamasta arvopaperikaupasta saadusta tulosta verotettu elinkeinotulon verottamisesta annetun lain mukaisesti.

Tapauksessa KHO 2009 T 3394 elinkeinotoiminnan harjoittamista ei ilmeisesti katsottu riittävän aktiiviseksi ja laajamittaiseksi, kun liikevaihto jäi selvästi alle 1 000 000 euron, osto- ja myyntitapahtumia oli keskimäärin korkeintaan yksi viikossa ja yhtiöllä ei ollut palkattua henkilökuntaa. Kolmesta edellä esitetystä KHO:n ratkaisusta saa jonkinlaisen käsityksen siitä, kuinka laajaa arvopaperitoiminnan tulisi olla, jotta se voidaan katsoa PerVL 55 §:n mukaiseksi yritystoiminnaksi. Kuten aiemmin mainittiin, tapauksia kuitenkin arvioidaan kokonaisuutena arvopaperikaupan jatkuvuuden, suunnitelmallisuuden, aktiivisuuden, taloudellisen riskinoton ja voiton tavoittelun osalta.

2.5 Huojennukseen oikeuttava varallisuus

2.5.1 Säännöksen sanamuoto ja lainsäätäjän tarkoitus

PerVL 55 §:n veron määrää koskevan huojennuksen soveltuessa kyseisen säännöksen 2 momentin mukaan osakeyhtiön yritysvarallisuus arvostetaan määrään, joka vastaa 40 prosenttia mainitun lain 4 ja 5 §:n mukaisten perusteiden mukaan lasketusta määrästä. Mikäli yrityksellä on sekä elinkeinotulolähteen tuloa että henkilökohtaisen tulolähteen tuloa ja molempiin liittyvää varallisuutta, kysymys kuuluu, soveltuuko PerVL 55 §:n verohuojennus koko yrityksen nettovarallisuuteen vai täytyykö ryhtyä niin sanottuihin taseaukaisuihin huojennuksen kohdistamiseksi vain varsinaiseen yritysvarallisuuteen. Taseaukaisuihin pohjautuvan jaon perusteella huojennus ei soveltuisi muuhun varallisuuteen, ja lahjavero tästä muusta varallisuudesta määräytyisi käyvän arvon mukaan. Muuta kuin yritysvarallisuutta on tyypillisesti TVL-tulolähteeseen kuuluvat vuokrahuoneistot ja -kiinteistöt sekä liiketoimintaan liittymättömät rahoitusarvopaperit ja muu tällainen sijoitusvarallisuus. Tätä muuta omaisuutta kutsutaan usein TVL-omaisuudeksi.²³

Lähtökohtana lain tulkinnassa on aina lain sanamuoto, ja laissa mainitaan nimenomaan yritysvarallisuuden käsite. Yritysvarallisuuden käsite otettiin PerVL 55 §:n 3 moment-

²³ Immonen 2009, s.50.

tiin pääoma- ja yritysverouudistuksen yhteydessä vuonna 2004–2005, ja samalla 2 momentin viittaus varallisuusverolakiin korvattiin viittauksella arvostamislakiin. Valiokunta täsmensi tuolloin mietinnössään käsitteen sisältöä tulkinnallisen epäselvyyden välttämiseksi. Valiokunta totesi muun muassa, että *huojennuksen määräämisen perusteena on yleensä osakeyhtiön osakkeen verotusarvo sellaisenaan*. Jos yrityksen omaisuusmas- sassa on tapahtunut olennaisia muutoksia edellisen verotusarvon laskennan ja perimyksen tai lahjoituksen välisenä aikana, se voidaan ottaa huomioon, niin kuin esimerkiksi ratkaisussa KHO 2002:17²⁴ on tehty. Lisäksi jos jossakin yksittäistapauksessa on ryh- dytty erityisiin toimiin pelkästään veroedun saamiseksi, asiaan voidaan puuttua perintö- ja lahjaverolain veronkiertosäännöksiin.²⁵

Hallituksen esityksen mukaan 40 prosentin arvostamisperustetta sovellettaisiin yritysva- rallisuuteen eli yritystoiminnan varojen ja velkojen erotukseen. Esityksessä mainitaan myös, että lakimuutoksella ei ole tarkoitus muuttaa nykyistä oikeustilaa arvioitaessa sitä, mikä maatilaa tai yrityksen varallisuus kuuluu huojennuksen piiriin.²⁶ Myös valtio- varainvaliokunnan mukaan lakimuutos on tekninen, eikä sillä ole tarkoitettu muuttaa silloista arvostamistasoa.²⁷ Näin ollen lakimuutosta edeltävä oikeuskäytäntö on soveltu- vin osin edelleen relevanttia. Ennen vuoden 2004 lakimuutosta säännöstekstissä ei mai- nittu sanaa yritysvarallisuus: ”*muuhun yritykseen kuin maatilaan kuuluvat varat arvos- tettaisiin...*” Näin muotoiltua määritelmää tulkittiin vakiintuneesti niin, että huojennuk- sen kohteena on osakeyhtiön osake, ja ratkaisevaa on, harjoittaako yhtiö yritystoimin- taa.²⁸

Hallituksen esityksessä mainitaan Raimo Sailaksen työllisyystyöryhmän lausuma, jonka mukaan PerVL:n uudistuksessa on varmistettava, että verotuki kohdentuu vain varsinaiseen yritysvarallisuuteen eikä esimerkiksi sijoitusluonteiseen omaisuuteen.²⁹ Tämän

²⁴ Tapauksessa vuonna 2000 kuolleen perinnönjättäjän jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa, PerVL 55 §:ssä tarkoitettua veronhuojennusta laskettaessa tuli pesään kuuluneiden yritysosakkeiden va- rallisuusverotusarvona pitää yhtiön tilinpäätöksen 31.12.1999 mukaisen ja verovuodelta 1999 toimitetussa varallisuusverotuksessa noudatettujen perusteiden mukaan määritetyn nettovarallisuuden perusteella laskettua arvoa, eikä vaadittua edellisen verovuoden arvoa.

²⁵ VaVM 5/2004, Yritysvarallisuus.

²⁶ HE 84/2004, s. 4.

²⁷ VaVM 44/2005, s. 5.

²⁸ Korpela 2008, s. 27.

²⁹ HE 84/2004, s. 4. Alkuperäinen raportti: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2005.

lausuman merkitykseen ei kuitenkaan ole otettu kantaa lainvalmisteluaineistossa, joten lausuma voitaneen katsoa lain valmisteluun liittyvän taustatyön yhdeksi arviointinäkökannaksi. Tämä lausuma alkoi kuitenkin elää omaa elämäänsä, mikä näkyi PerVL 55 §:n muutoksen jälkeen Verohallituksen (nyk. Verohallinnon) ohjeistuksessa ja käytännön ratkaisuisissa.³⁰

Valtiovarainvaliokunta kiinnitti lakimuutoksen yhteydessä huomiota siihen, että verotuskäytäntö vaihtelee huojennuksen soveltumisen osalta eri puolilla maata. Edellä oleva valiokunnan siteeraus kuvaa kuitenkin lainsäätäjän nimenomaista tahtoa siitä, miten huojennus yleensä määräytyy ja missä tapauksessa pääsäännöstä voidaan poiketa. Kannanotossaan valiokunta mainitsee, että Verohallitus (nyk. Verohallinto) tarkistaa asiaa koskevaa ohjeistustaan, koska se on saattanut osaltaan vaikuttaa verotuskäytännön hajoamiseen tavalla, jota nimenomaisesti ei ole tarkoitettu.³¹ Valiokunnan kannanotto viittaa ilmeisesti vuonna 2005 voimassa olleeseen Verohallituksen ohjeistukseen, jossa mainitaan muun muassa seuraavaa: ”*Osakkeista menevää lahjaveroa voidaan siis huojentaa siltä osin kuin ne oikeuttavat yritysvarallisuuden omistamiseen. Jos yhtiön varoista huomattava osa kuuluu TVL –tulolähteeseen, voidaan lahjaverotusta toimitettaessa katsoa, että TVL –tulolähteeseen kuuluva omaisuus ei kuulu huojennuksen piiriin, vaan niistä tulee suorittaa lahjaveroa ao. omaisuuden käyvän arvon mukaan.*”³²

2.5.2 Verohallinnon päivitetty ohjeistus

Vuonna 2010 Verohallinnon ohjetta yrityksen sukupolvenvaihdoksen verotuksesta korjattiin huojennuksen yritysvarallisuuteen kohdentamisen osalta. Tällä hetkellä voimassa olevassa Verohallinnon ohjeessa edellä esitettyä mainintaa ei ole. Sen sijaan siinä lausutaan, että osakkeen spv-arvo lasketaan siten, että osakeyhtiön yritysvarallisuus arvostetaan määrään, joka vastaa 40 prosenttia ArvL 4 ja 5 §:n mukaisten perusteiden mukaan lasketusta määrästä. Ohjeessa viitataan siis nimenomaan yritysvarallisuuteen, mutta sanotaan myös, että spv-arvon laskemisessa käytetään lähtökohtaisesti osakkeen vertai-

³⁰ Korpela 2008, s. 27.

³¹ VaVM 44/2005, s. 5.

³² VeroH:n ohje 535/345/2004, luku 1.3.7.4.

luarvoa sellaisenaan, jos yhtiön omaisuusmassassa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia eikä asiassa ole ryhdytty erityisiin toimiin pelkästään veroedun saamiseksi.

Koska huojennuksen perusteena käytetään lähtökohtaisesti osakkeen vertailuarvoa sellaisenaan, myönnetään huojennus yleensä myös yhtiön TVL-tulolähteeseen kuuluvien varojen osalta. Oikeuskäytännössä TVL-varoja on pidetty yritysvarallisuutena siitä huolimatta, että niiden määrä on ollut huomattava suhteessa yhtiön kaikkiin varoihin.³³

Huojennus voidaan ohjeen mukaan jättää myöntämättä TVL-tulolähteeseen kuuluvan omaisuuden osalta tilanteissa, joissa pääosa yhtiön varoista kuuluu TVL-tulolähteeseen ja TVL-varallisuutta ei ole hankittu yhtiön elinkeinotoiminnasta saaduilla tuloilla. Huojennusta ei myöskään myönnetä sellaisen omaisuuden osalta, joka on siirretty yhtiöön pelkästään veroedun saamiseksi.³⁴ Tämä lausuma on hieman tarkempi ja tiukempi kuin lainvalmisteluaineistossa esitetyt linjaukset, joita selostettiin tämän tutkielman luvussa 2.5.1. Lain esitöistä ilmenevä lainsäätäjän tarkoitus ja Verohallinnon ohjeistus eivät enää Verohallinnon ohjeen päivityksen jälkeen ole ristiriidassa keskenään huojennukseen oikeuttavasta varallisuudesta ja taseaukaisuista.

2.5.3 Taseen aukaisu

Säännöksen valmisteluaineistosta ja Verohallinnon päivitetystä ohjeesta voidaan johtaa vahva pääsääntö, jonka mukaan osakeyhtiön tasetta ei tulisi avata vain siksi, että yhtiöllä on myös muuta varallisuutta kuin yritysvarallisuutta.³⁵ Mikäli yhtiöön on vain vähän ennen sukupolvenvaihdoksen toteuttamista siirretty TVL-varallisuutta ja varat katsotaan siirretyn veron välttämistarkoituksessa, tällaiseen omaisuuteen verohuojennus ei sovelu. Tällaisessa tapauksessa voi tulla kysymykseen verokiertosäännös. Seuraavassa selostetut oikeustapaukset tukevat taseaukaisuihin ryhtymisen korkeaa kynnystä.

³³ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.4.

³⁴ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.4.

³⁵ Näin myös Immonen 2009, s. 51.

Tapauksessa KHO 2006:100 on kysymys liiketoimintaa harjoittavan konsernin emoyhtiön osakkeiden lahjoittamisesta ja siitä, soveltuuko osakkeiden lahjoitukseen PerVL 55 ja 57 §:n tarkoittama sukupolvenvaihdoshuojennus vai tulee hojennus kohdistaa vain varsinaiseen yritysvarallisuuteen.

KHO 2006:100: Ennakkoratkaisussa lahjoituksen kohteena olevan EVL:n mukaan verotetun X Oy:n tase on PerVL 55 §:ssä tarkoitettua sukupolvenvaihdosta koskeva hojennusta laskettaessa purettu eli ”avattu” ja yhtiön osakkeiden vertailuarvo on laskettu kunkin tytäryhtiön oman taseen nettovarallisuuden perusteella. X Oy on X-konsernin emoyhtiö ja sen toiminta käsittää konsernin hallintoon, liiketoiminnan kehittämiseen ja konsernin rahoitukseen liittyviä johtotehtäviä, lisäksi se sekä tuottaa näihin liittyviä palveluja. Konserniin kuuluvat teknisen tukkukaupan palveluita tuottava Z-konserni sekä talotekniikan ja teollisuuden urakointi- ja huoltotoimintaa harjoittava F-konserni. Lisäksi X Oy omistaa konsernin kiinteistöomaisuuden, joka on pääosin konserniyhtiöiden liiketoiminnan käytössä. Konsernin liiketoiminnan varat sijoitetaan Y Oy:n ja G Oy:n kautta.

PerVL 55 §:n hojennussäännöstä sovellettaessa X Oy:n verovelvollisuuden alkamista edeltäneeltä vuodelta toimitetussa varallisuusverotuksessa noudatettujen perusteiden mukaisena määränä on pidettävä 40 prosenttia lahjoituksen kohteena olevien X Oy:n osakkeiden verotusarvosta. Koska lahjoituksen kohteena ovat X-konsernin emoyhtiön X Oy:n osakkeet ja kun lisäksi X Oy:n omistaman Y Oy:n arvopaperikaupan laatua ja laajuutta kuvaavien tosiseikkojen perusteellakin Y Oy:tä on pidettävä perintö- ja lahjaverolain 55 §:ssä tarkoitettuna yrityksenä, sukupolvenvaihdosta koskevia hojennussäännöksiä sovelletaan myös Y Oy:öön.

Sekä veroviraston ennakkoratkaisussa että HAO:n päätöksessä on arvioitu, että hojennusta ei voida myöntää Y Oy:n liiketoimintaan kuuluvan omaisuuden osalta. Hallinto-oikeus perustelee päätöstään arvopaperiostojen- ja myyntien vähäisellä määrällä sekä arvopaperivaraston alhaisella kiertonopeudella ja muuhun kun aktiiviseen arvopaperikauppaan käytettyjen varojen eli jaettujen osinkojen määrällä. KHO perusteli ratkaisua 2006:100 laajasti lain esitöistä (hallituksen esitys HE 84/2004 sekä Valtiovarainvaliokunnan mietinnöt VaVM 5/2004 ja VaVM 44/2005) ilmenevällä lainsäätäjän tarkoituksella. Perusteluissa viitattiin esimerkiksi lainvalmisteluaineistossa mainittuun lähtökohtaan ottaa hojennuksen perusteeksi yleensä osakeyhtiön osakkeen verotusarvo sellaisenaan sekä hojennuksen soveltamisalan määräytymiseen pääsääntöisesti sen mukaan, onko yhtiöön sovellettu tuloverotuksessa EVL:n säännöksiä.

KHO 2006 T 3565 (ei julk.): Ennakkoratkaisuhakemuksessaan A, B ja C ovat muun ohella lausuneet, että D Oy harjoittaa hedelmä- ja vihannestukkukauppaa, laajamittaista elinkeinotoiminnan muodossa tapahtuvaa ja elinkeinotoimintana verotettua arvopaperikauppaa, arvopaperikaupan hajautettuun sijoitussalkkuun kuuluvien kiinteistöjen vuokraustoimintaa, kulkuneuvojen leasing-vuokraustoimintaa ja muuta arvopaperikappaan rinnastettavaa elinkeinotoiminnan muodossa tapahtuvaa sijoitustoimintaa. A:n tarkoituksena oli lahjoittaa 45 prosenttia D Oy:n osakekannasta erikseen kummallekin pojalleen B:lle ja C:lle. Lahjoituksen tarkoitus on toteuttaa sukupolvenvaihdos yhtiössä.

D Oy:n liikevaihto oli viimeksi päättyneellä tilikaudella noin 265,5 ME ja tilikauden tulos 23 ME. Konsernin liikevaihto oli noin 280 ME. D Oy:n verovuodelta 2003 toimitetussa tuloverotuksessa on henkilökohtaisen tulolähteen tulo ollut 941 000 euroa. Yhtiön omistamien kiinteistöjen verotusarvo on ollut yhteensä noin 2 676 000 euroa ja osakehuoneistojen verotusarvo yhteensä noin 4 829 000 euroa.

Verovirasto katsoi, ettei D Oy:n harjoittamaa vuokraustoimintaa eikä arvopaperikauppaa voida pitää PerVL 55 §:ssä tarkoitettuna yritystoimintana. Lahjaveroa ei siten huo-jennettaisi siltä osin, kuin sitä määrätään vuokraustoiminnan piiriin kuuluvista kiinteistöistä, asunto-osakkeista ja kiinteistöyhtiöiden osakkeista ja arvopaperikaupan piiriin kuuluvasta omaisuudesta. HAO:n päätöksen mukaan huojennuksen piiriin kuuluu myös D Oy:n tytäryhtiöiden liiketoiminnan varallisuus.

KHO:n ratkaisi asian siten, että PerVL 55 §:n huojennussäännöstä sovellettaessa lahjaverotuksen perusteeksi on otettava 40 prosenttia lahjoituksen kohteena olevien D Oy:n osakkeiden verotusarvosta sellaisenaan. Arvopaperikaupan laatua ja laajuutta kuvaavien tosiseikkojen perusteella yhtiön harjoittamaa arvopaperikauppaa on pidettävä PerVL 55 §:ssä tarkoitettuna yritystoimintana. Koska yhtiön erillisenä tulolähteenä verotetut kiinteistöt eivät muodosta huomattavaa osaa yhtiön kokonaisvaroista, myös vuokrausomaisuus on PerVL 55:ssä tarkoitettua yritysomaisuutta.

Myös tässä tapauksessa KHO perusteli ratkaisuaan viittaamalla lainvalmisteluaineistosta ilmenevään lainsäätäjän tarkoitukseen. Henkilökohtaisen tulolähteen varallisuuden hyväksymisestä verohuojennuksen piiriin KHO perusteli tämän varallisuuden vähäisellä määrällä yrityksen kokonaisvarallisuuteen nähden. Epäselvää on edelleen se, mikä on huomattavan osuuden raja. Viimeksi selostetussa KHO:n tapauksessa henkilökohtaisen tulolähteen tulo oli alle 4 prosenttia yhtiön liikevaihdosta, ja kiinteistöjen kirjanpitoarvo oli alle 5 prosenttia taseen loppusummasta, jolloin osuus katsottiin vähäiseksi. Jos esimerkiksi 10 prosenttia yhtiön taseen varallisuudesta kuuluu henkilökohtaiseen tulolähteeseen ja kyseiset omaisuuserät eivät ole hankittu elinkeinotoiminnan varoilla, voiko PerVL 55 § soveltua koko yhtiön varallisuuteen vai tuleeko tällöin TVL-omaisuus rajata huojennuksen ulkopuolelle?

Immosen mukaan verotuskäytännössä osakeyhtiön taseen aukaiseminen huojennuksen kohdentamiseksi näyttää valtaavan alaa, ja kynnys on madaltumassa. Hänen mukaansa näyttää siltä, että muun kuin liiketoimintaa välittömästi palvelevan varallisuuden ollessa suurusluokkaa 15–20 prosenttia yhtiön tase tulisi avata ja ottaa sen varallisuuserät erilliseen tarkasteluun.³⁶ Verohallinnon ohjeen päivittämisen jälkeen (v. 2010) verotuskäytäntö kuitenkin noudattanee jatkossa aiempaa yhtenäisemmin ratkaisun KHO 2006:100 linjaa, jota myös seuraava ratkaisu noudattaa:

KHO 2009 T 1491 (ei julk.): A on ennakkoratkaisuhakemuksessaan todennut muun ohella, että B aikoo lahjoittaa A:lle 3 kappaletta X Oy:n osakkeita vuoden 2005 aikana. Yhtiö harjoittaa leipomotuotteiden myyntiä. X Oy:ssä on 15 ulkona olevaa osaketta, joista A omistaa 12 ja B 3. A on B:n veljen C:n avopuoliso. A on valittu X Oy:n hallituksen varsinaiseksi jäseneksi 12.9.2005. A on pyytänyt ennakkoratkaisua luovutuksesta aiheutuvan lahjaveron määrästä sekä perusteista sekä siitä, voidaanko lahjoitukseen soveltaa PerVL 55–57 §:n huojennussäännöksiä. X Oy:n tilikauden 1.1.–31.12.2004 taseen pysyvistä vastaavista on katsottu kuuluvan yhtiön henkilökohtaiseen tulolähteeseen maa- ja vesialueet, rakennukset ja rakennelmat sekä osakkeet ja osuudet. Sanotut tase-erät muodostavat noin 60 prosenttia taseen yhteissummasta. Veroviraston antamassa ennakkoratkaisussa sukupolvenvaihdosta koskevia huojennussäännöksiä ei ole sovellettu tähän omaisuuteen. HAO:n mukaan verohuojennus on kohdistettava elinkeinotoiminnan varallisuuteen, jotta huojennus ei ulottuisi koskemaan esimerkiksi sijoitusluontoista omaisuutta tavalla, jota lainsäätäjät ei ole tarkoittanut.

KHO myönsi valitusluvan ja tutki asian. Tilikaudella 1.1.–31.12.2004 yhtiön liikevaihto on ollut 537 876,88 euroa ja liiketoiminnan muut tuotot 31 447,75 euroa ja tuloslaskelman mukainen voitto 200 174,63 euroa. Edellisten tilikausien voitto on ollut 442 101,40 euroa. Osinkoa on päätetty jakaa 3 900 euroa osakkeelta eli 58 500 euroa ja loppuosa voitosta siirtää voittovarojen tilille. Henkilökohtaisen tulolähteen tulos oli 13 454,62 euroa. Taseen 31.12.2004 mukaan muut osakkeet ja osuudet ovat olleet 287 482,75 euroa, rakennukset ja rakennelmat 2 978,29 euroa sekä maa- ja vesialueet 122 574,80 euroa eli yhteensä 413 035,84 euroa ja siten noin 60 prosenttia taseen loppusummasta 686 906,98 eurosta. Ratkaisussaan KHO katsoi, että kysymyksessä olevat varat ovat PerVL 55 §:ssä tarkoitettua yritysvarallisuutta, johon sovelletaan mainitussa lainkohdassa tarkoitettuja sukupolvenvaihdosta koskevia huojennussäännöksiä. (Äänestystulos 4–1)

Edellä selostettuun ratkaisuun vaikutti se, että yhtiötä on tuloverotuksessa verotettu EVL:n mukaan, ja henkilökohtaisen tulolähteen tulos on ollut vähäinen liikevaihtoon verrattuna. KHO perusteli ratkaisuaan myös yhtiön toimialalla ja sillä seikalla, että voi-

³⁶ Immonen 2009, s. 51.

daan pitää ilmeisenä, että mainitut omaisuuserät on hankittu yhtiön elinkeinotoiminnasta saaduilla tuloilla. Tapauksen äänestyslausunnossa sanotaan muun muassa seuraavaa: ”...Maa- ja vesialueisiin kuuluu useita metsäkiinteistöjä ja tontti sekä muihin osakkeisiin ja osuuksiin asunto-osakeyhtiöiden osakkeita ja Metsäliiton osuuksia. Osa tästä omaisuudesta on hankittu vuonna 2004. Kun perintö- ja lahjaverotuksessa on kysymys varallisuuden siirtoon kohdistuvasta verosta, sillä, minkä suuruinen henkilökohtaisen tulolähteen tulo on verrattuna liikevaihtoon, en katso tässä olevan merkitystä ottaen myös huomioon henkilökohtaisen tulolähteen omaisuuden laatu. Näissä oloissa ja huomioon ottaen myös yhdenvertaisuuteen liittyvät seikat, katson, ettei ole syytä hallinto-oikeuden päätöksen lopputuloksen muuttamiseen.”

Kyseisessä tapauksessa yhtiön taseen varallisuudesta 60 prosenttia kuului henkilökohtaiseen tulolähteeseen. Näin suuri osuus edustaa ilmiselvästi huomattavaa osuutta yhtiön varallisuudesta. Ratkaisusta voidaan päätellä, että vaikka huomattava osuus yhtiön varallisuudesta kuuluu henkilökohtaisen tulolähteen omaisuuteen, PerVL 55 § soveltuu tähän omaisuuteen ainakin silloin, kun on ilmeistä, että mainitut omaisuuserät on hankittu yhtiön elinkeinotoiminnasta saaduilla tuloilla. Asiaan liittyen Verohallinnon ohjeessa todetaan: ”Huojenus voidaan jättää myöntämättä TVL-tulolähteeseen kuuluvan omaisuuden osalta tilanteissa, joissa pääosa yhtiön varoista kuuluu TVL-tulolähteeseen ja TVL-varallisuutta ei ole hankittu yhtiön elinkeinotoiminnasta saaduilla tuloilla.”³⁷

Edellisen perusteella pääsääntönä voidaan pitää, että verohuojennus soveltuu aina PerVL:n mukaista yritystoimintaa harjoittavan yhtiön koko varallisuuteen, mikäli pääosa yhtiön varallisuudesta kuuluu elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Tällaisessa tilanteessa huojennuksen perusteena on yhtiön vertailuarvo sellaisenaan. Silloinkin, kun yli puolet omaisuudesta kuuluu TVL:n mukaan verotettavaan tulolähteeseen, huojennus voi soveltua koko varallisuuteen, kuten aiemmin selostetussa KHO:n ratkaisussa. TVL-omaisuuden muodostaessa yli puolet yhtiön varallisuudesta huojennus ei automaattisesti sovellu. Ratkaisevaa tällöin on se, onko varat hankittu elinkeinotoiminnan tuloilla. Poikkeus edellä mainittuihin tilanteisiin on se, jos huojennuksen kohteena olevaa varal-

³⁷ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.4.

lisuutta on siirretty yhtiöön pelkästään veroedun saamiseksi, jolloin spv-huojennus ei sovellu, ja veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi.³⁸

Omaisuserien vertailu ei edellytä taseen avaamista ja käypien arvojen määrittämistä, vaan vertailu voidaan tehdä tase-erien perusteella, kuten tapauksessa KHO 2009 T 1491 (ei julk.) tehtiin.³⁹ Näin ollen riittävänä vertailuna voidaan pitää sitä, että yhtiön omaisuuserät jaetaan EVL-omaisuuteen ja TVL-omaisuuteen lahjoitushetken taseessa olevien kirjanpitoarvojen mukaan ja verrataan erien yhteenlaskettua suhdetta.⁴⁰

2.6 Yrityksen osa

Yrityksen osalla tarkoitetaan PerVL 57 §:n mukaan vähintään yhtä kymmenesosaa yrityksen omistamiseen oikeuttavista osakkeista ja osuuksista. Osakeyhtiön osakkeissa porrastettua äänimäärää ei huomioida, sillä kysymys ei ole äänivallasta, vaan oleellista on oikeus yhtiön varallisuuteen⁴¹. Henkilöyhtiöiden sekä liikkeen- ja ammatinharjoittajien sukupolvenvaihdosluovutuksiin liittyvässä osuusvaatimuksessa on omat erityspiirteensä.⁴² PerVL 20.3 §:n mukaan eri lahjanantajilta saadut lahjat on verotettava erikseen. Kymmenen prosentin osuuden on näin ollen täyttyvä jokaisessa erillisessä saannossa, mikä käy ilmi myös KHO:n ratkaisusta, joka koski laissa aikaisemmin ollutta 20 prosentin osuusvaatimusta⁴³.

KHO 8.12.1993/4934: Oy:n koko osakekanta käsitti 30 osaketta. X oli puolisonsa kanssa 9.11.1989 lahjoittanut oy:n osakkeita siten, että X lahjoitti A tyttäreille 3 ja B tyttäreille 4 osaketta ja X:n puoliso A tyttäreille 4 ja B tyttäreille 3 osaketta. Vaikka A:n ja B:n kummankin erikseen vanhemmiltaan saamat lahjat yhteensä eli 7 osaketta olivat vähintään yksi viidesosa oy:n omistamiseen oikeuttavista osakkeista, perintö- ja lahjaverolain 63 a, 63 b ja 63 c §:n huojennussäännöksiä ei voitu soveltaa A:n ja B:n lahjaverotuksiin.

³⁸ Näin myös Juusela – Tuominen 2010, s. 144–147 ja Immonen – Lindgren 2009, s. 157–159.

³⁹ Tapaukseen viitataan myös Verohallinnon ohjeessa 547/349/2011, luku 2.5.6.4.

⁴⁰ Juusela – Tuominen 2010, s. 146.

⁴¹ Immonen – Lindgren 2009, s. 160.

⁴² Kommandiittiyhtiössä kymmenesosaa laskettaessa on otettava huomioon äänettömien yhtiömiesten panokset, kuten tapauksessa KHO 1994 B 560. Liikkeen- ja ammatinharjoittajan kannalta yrityksen osan suuruudelle ei ole käytännössä asetettu vähimmäismäärää. Ks. Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 13.5.3.2 sekä Juusela – Tuominen 2010, s. 153–155.

⁴³ Ks. myös Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.2.

Oikeuskäytännössä on korostunut tulkinnan lahjakohtaisuus. Peräkkäisen lahjojen yhtiöosuuksia ei kumuloida huojennuksen soveltamiseksi:

Uudenmaan LO 1991 T 281/3: Saman yritystoimintaa harjoittavan yhtiön osakkeita lahjoitettiin verovelvolliselle 22.12.1987 ja 23.12.1988. Jälkimmäinen lahjoitus käsitti yhden viidesosan yhtiön osakekannasta. Jälkimmäisestä lahjasta toimitetussa lahjaverotuksessa vero määrättiin lahjojen yhteenlasketusta arvosta ja tästä vähennettiin ensimmäisessä lahjaverotuksessa maksuunpantu vero. Verotuksessa sovellettiin yrityksen sukupolvenvaihdosta koskevia huojennussäännöksiä. Lääninoikeus katsoi kuten perintöverolautakunta, että huojennussäännöksiä voitiin soveltaa ainoastaan jälkimmäiseen, huojennuksen saamisen edellytykset täyttävään lahjaan, vaikka molemmat lahjat käsittivät saman yhtiön osakkeita.

Erillisiä lahjoja ei huojennuksen soveltamisen kannalta lasketa yhteen, vaikka lahjanantaja olisi sama, kuten tapauksessa KHO 1994 B 560⁴⁴.

Vaaditun 10 prosentin täytyminen voi muodostua ongelmalliseksi tilanteessa, jossa esimerkiksi yrityksen omistamiseen oikeuttavat osakkeet annetaan useammalle lahjansaajalle yhteisesti. Tällaisessa tilanteessa on ratkaistava, riittääkö kahdelle lahjansaajalle yhteisesti lahjoitettu yli 10 prosentin, mutta alle 20 prosentin osuus täyttämään osuusvaatimuksen. Vaasan HAO antoi 2.12.2011 yhteislahjaa koskevan ennakkoratkaisun 11/0838/2. Ennakkoratkaisuhakemuksessa kuvattu sukupolvenvaihdos yritystoimintaa harjoittavassa osakeyhtiössä oli tarkoitus toteuttaa siten, että isä lahjoittaa yhteisesti lapsilleen A:lle ja B:lle sekä vastaavasti yhteisesti lapsilleen C:lle ja D:lle yhden kuudesosan yhtiön osakkeista. Hallinto-oikeus katsoi, että suunniteltuihin luovutuksiin sisältyi kumpaankin yli kymmenesosa yrityksen omistukseen oikeuttavista osakkeista kuten perintö- ja lahjaverolain 57 §:ssä on edellytetty. Myös Kuopion HAO:n ennakkoratkaisussa 30.6.2011 11/0480/1 päädyttiin siihen, että yhteisesti kahdelle lapselle lahjoitettavaksi suunniteltu 10–19,2 prosentin osuus osakeyhtiön osakkeista täyttää 10 prosentin osuusvaatimuksen. Verrattuna erillisiin lahjoihin, edellä mainittujen ratkaisun mukainen tulkinta näin ollen mahdollistaa spv-huojennuksen soveltumisen pienemmällä

⁴⁴ Tapauksessa verovelvollinen vaati kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen osuudesta lahjoitettujen 20 ja 3 prosentin osuuksien yhdistämistä vaaditun viidesosan täyttämiseksi. Otettaessa huomioon äänettömän yhtiömiehen panos, kumpikaan lahjoista ei täyttänyt sukupolvenvaihdoshuojennuksen edellytyksiä.

yhtiöosuudella luovuttamalla osakkeita yhteislahjana vähintään kahdelle lahjansaajalle. Edellä selostetuissa ratkaisuissa ei ole otettu kantaa jatkamisedellytyksen täyttymiseen. Spv-huojennuksen soveltuminen kuitenkin edellyttäneek jokaiselta lahjansaajalta yritystoiminnan jatkamista.

3 YRITYSTOIMINNAN JATKAMINEN HUOJENNUKSEN EDELLYTYKSENÄ

3.1 Luovutuksen saaja

PerVL 55 §:n verohuojennuksen yhtenä edellytyksenä on, että verovelvollinen jatkaa perintönä tai lahjana saaduilla varoilla yritystoimintaa perintönä tai lahjana saadussa yrityksessä. Jatkamisedellytykseen liittyy olennaisesti se, kuka voi olla huojennuksen saajana ja yritystoiminnan jatkajana. PerVL:ssa ei ole säännelty luovutuksensaajaan liittyvistä edellytyksistä. Saajan ei tarvitse olla luopujan sukulainen. Luopujan ja luovutuksensaajan välinen suhde vaikuttaa toki maksettavaksi jäävään veron määrään veroluokkajaon kautta. Pääsääntöisesti huojennuksen voi saada vain luonnollinen henkilö. Vajaavaltaista yritystoiminnan jatkajana käsitellään seuraavassa luvussa. Huojennussäännöksessä tai lainvalmisteluvaiheissa ei suoranaisesti edellytetä että saajan tulee olla luonnollinen henkilö, ja tietyin edellytyksin myös oikeushenkilö tai kuolinpesä hyväksytään luovutuksensaajaksi. Huojennuksen soveltumista oikeushenkilöön käsitellään omien osakkeiden hankinnan ja apuyhtiön käyttämisen käsittelyn yhteydessä luvuissa 4.3 ja 4.5.

3.2 Yritystoiminta ennen luovutusta ja sen jälkeen

3.2.1 Ennen luovutusta

Yritystoiminnan jatkamisen käsitettä ei huojennussäännöksessä tarkemmin määritellä. Lain esitöissä on todettu, että verovelvollisen on esitettävä selvitys yritystoiminnan jatkamisesta. Verohallinnon ohjeen mukaan yritystoimintana pidetään EVL:n mukaan verotettavaa liike- ja ammattitoimintaa.

Yritystoiminnan jatkaminen lahjana saaduilla varoilla edellyttää, että yritysvarallisuutta on käytetty yritystoiminnassa ennen luovutusta. Huojennuksen edellytykset eivät Verohallinnon ohjeen mukaan täyty tapauksessa, jossa yhtiön yritystoiminta on aikaisemmin loppunut ja luovutuksensaaja aloittaa toiminnan uudelleen.¹ Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun perheyritys on aikaisemmin harjoittanut yritystoimintaa, mutta sittemmin toiminta on muuttunut passiiviseksi sijoitustoiminnaksi. Jos tällaisen yrityksen verotusstatusta ei tuloverotuksessa ole erikseen tarkistettu, voi sukupolvenvaihdostilanteessa tulla eteen ikävä yllätys, kun sitä ei katsotakaan PerVL 55 §:n mukaiseksi yritykseksi, vaikka sitä on verotettu EVL:n mukaan.² Jos yritystoiminta on pakottavasta syystä keskeytynyt ennen luovutusta, ei keskeytyminen kuitenkaan estä huojennussäännöksen soveltamista. Pakottavana syynä voidaan pitää esimerkiksi yrittäjän työkyvyttömyyttä. Jos yritystoiminta on ollut keskeytyneenä yli vuoden ajan ennen yritysvarallisuuden luovutusta, katsotaan yritystoiminta lähtökohtaisesti lopetetuksi.³

Oulun HAO:n ennakkoratkaisuissa 24.11.2010 10/0543/2 katsottiin, että spv-huojennussäännöstä voidaan soveltaa sellaiseen yritykseen, jolla oli pääasiallisen elinkeinotoiminnan myynnin jälkeen ollut vain vähäistä varsinaiseksi elinkeinotoiminnaksi katsottavaa toimintaa ja jonka tulot muodostuivat pääasiassa kiinteistöjen vuokrauksesta ja myynneistä saaduista tuloista. Yhtiö oli liiketoiminnan myynnin jälkeen jatkanut edelleen kauppaehtoihin sisältyvän kilpailukiellon salliman pienimuotoisemman liiketoiminnan harjoittamista. Yhtiö oli lisäksi laajentanut liiketoimintaansa uusille toimialoille. X Oy:n tarkoituksena oli kilpailukiellon päätyttyä aloittaa uudelleen myös kilpailukiellon vuoksi keskeytyneenä ollut toiminta. Tuloverotuksessa yhtiötä oli verotettu EVL:n mukaan. Ratkaisussa nimenomaisesti mainitaan, että huojennuksen myöntämiselle ei muodostanut estettä se, että sukupolvenvaihdoksen kohteena oleva yhtiö oli vain vähäisessä määrin välittömästi jatkanut sitä yritystoimintaa, jossa varallisuus oli kertynyt. Pääosa varallisuudesta oli siis kertynyt varsinaisesta elinkeinotoiminnasta, ei vuokraustoiminnasta. Ratkaisussa ei sen sijaan mainita, kenelle kiinteistöjä oli vuokrattu ja katsottiinko vuokraustoiminta PerVL 55 §:n mukaiseksi yritystoiminnaksi. Mielenkiin-

¹ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.3.

² Juusela – Tuominen 2010, s. 173. Lue lisää EVL-statuksesta ja PerVL 55 §:ssä tarkoitettua yrityksestä, luku 2.

³ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.3.

toista on, että varsinainen elinkeinotoiminta oli merkittävästi supistunut liiketoiminnan kaupan ehdoissa sovitun kilpailukiellon johdosta. Ratkaisussa ei mainita, oliko merkitystä sillä, että varsinaista liiketoimintaa oli tarkoitus jatkaa kilpailukiellon päätyttyä.

Huojennuksen saaminen ei välttämättä edellytä, että luopuja itse henkilökohtaisesti olisi harjoittanut yritystoimintaa. Riittää, että luovutuksen kohteena olevalla yritysvarallisuudella on harjoitettu yritystoimintaa ennen sen luovutusta. Yritystoiminnan voidaan siten katsoa jatkuvan, jos yhtiöön kuuluvaa yritysvarallisuutta on käytetty yritystoiminnassa esimerkiksi vuokrasopimuksen nojalla.⁴ Perintö- ja lahjaverolaissa ei ole säännöksiä siitä, kuinka pitkään luopujan on täytynyt harjoittaa yritystoimintaa tai omistaa yhtiön osakkeet ennen luovutusta, jotta huojennus soveltuisi.

3.2.2 Luovutuksen jälkeen

Verohallinnon ohjeessa todetaan, että huojennusta ei myönnetä tilanteissa, joissa yhtiön toiminta on sukupolvenvaihdoksen yhteydessä muuttumassa niin, ettei jatkajan toimintaa voida etukäteen arvioituna pitää EVL:n mukaan verotettavana toimintana.⁵ Mikäli arvio osoittautuu vääräksi, ja jatkajan tosiasiallinen toiminta täyttää yritystoiminnan harjoittamisen kriteerit, on perintö- ja lahjaverotusta voitava oikaista. Tässäkin tapauksessa huojennuksen saaminen kuitenkin edellyttäneen, että sitä on haettu ensimmäisen kerran jo ennen varsinaisen verotuksen toimittamista.⁶

Yritystoiminnan jatkamiselle ei ole laissa asetettu määräaika, jonka kuluessa luovutuksensaajan tulisi ryhtyä jatkamaan toimintaa, jotta hän saisi huojennusedun. Verohallinnon ohjeessa todetaan, että luovutuksensaajan tulee jatkaa yritystoimintaa välittömästi luovutuksen jälkeen. Jatkuvuuden katsotaan toteutuvan, vaikka yritystoiminnan jatkaminen viivästyy tilapäisen, esimerkiksi asevelvollisuuden suorittamiseen tai opiskeluun perustuvan esteen vuoksi. Näissäkin tapauksissa on lahjansaajan huojennuksen saamiseksi jatkettava yritystoimintaa heti esteen lakattua, kuitenkin viimeistään noin vuoden

⁴ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.3.

⁵ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.3.

⁶ Juusela – Tuominen 2010, s. 173.

kuluttua lahjoituksesta, jotta huojennus myönnetään tai jo myönnettyä huojennusta ei menetetä.⁷ Myös Purosen näkemys asiasta on, että toimintaa tulisi yleensä jatkaa lähes välittömästi, ja vain poikkeustilanteessa voitaisiin sallia tietty viive, enintään ehkä yksi vuosi. Verohallinnon on käytännössä kuitenkin hyvin vaikeaa valvoa, että edunsaaja toimii edellytetyllä tavalla.⁸

Juuselan ja Tuomisen mukaan verotuskäytännössä on sallittu muutaman kuukauden viive lahjana tai perintönä saadun yritysvarallisuuden saannon ja toiminnan jatkamisen välillä. Tämä viive voi johtua esimerkiksi siitä, että jatkaja valitaan yhtiön hallitukseen vasta seuraavassa varsinaisessa yhtiökokouksessa. Näin ollen, jos osakkeiden luovutus tapahtuu esimerkiksi kesällä varsinaisen yhtiökokouksen pitämisen jälkeen, saannon ja yritystoiminnan jatkamisen välillä voi olla lähes vuosi, jos yhtiössä ei järjestetä ylimääräistä yhtiökokousta.⁹ Tulkintakäytäntö toiminnan välittömän jatkamisen osalta saattaa tosiasiaissa vaihdella tapauskohtaisesti.

3.3 Jatkajan asema yrityksessä

3.3.1 Henkilökohtainen osallistuminen ja aktiivinen jatkaminen

Verohallinnon ohjeessa todetaan, että yritystoiminnan jatkaminen edellyttää luovutuksensaajan henkilökohtaista osallistumista yhtiön liiketoiminnan johtamiseen yrityksessä. Luovutuksensaajan katsotaan ilman eri selvitystä jatkavan yritystoimintaa huojennussäännöksessä tarkoitetulla tavalla, jos luovutuksensaaja työskentelee luovutuksen jälkeen yhtiön hallituksen varsinaisena jäsenenä tai toimitusjohtajana.¹⁰ Huojennussäännöstä on oikeuskäytännössä jatkamisen osalta tulkittu melko laajasti, sillä tapaus KHO 1991 B 565¹¹ osoittaa, että huojennuksen soveltuminen ei aina edellytä jatkajan toimimista kohdeyhtiön johtotehtävissä hallituksen jäsenenä.

⁷ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.3.

⁸ Puronen 2011, s. 614–615.

⁹ Juusela – Tuominen 2010, s. 179–180.

¹⁰ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.3.

¹¹ Tapauksessa perinnönsaaja peri 20 prosenttia rakennustoimintaa harjoittavan yhtiön osakkeista, jonka jälkeen tämä omisti 25 prosenttia yhtiön osakekannasta. Hänen velipuolensa ja kaksi sisarpuoltaan omistivat yhtiön muut osakkeet. Yhtiön hallituksen muodostivat sisar- ja velipuoli, sisarpuolen aviomies sekä

Työskentelyä yhtiön hallituksessa ei edellytetty myöskään julkaisemattomassa Hämeenlinnan HAO:n ratkaisussa 2002 T 02/0158/I¹². Ossan mukaan monesti on kuitenkin edellytetty, että jatkaja on ainakin pyrkinyt yhtiön hallitukseen, kuten näissä oikeustapauksissa oli tehty¹³. Oikeuskäytännössä on lisäksi katsottu, että huojennuksen soveltaminen ei aina edellytä nimenomaan kohdeyhtiön hallituksen jäsenyyttä, vaan riittää, että jatkajasta tulee esimerkiksi konsernin emoyhtiön hallituksen jäsen, ja tämä käyttää omistajanvaltaa tytäryhtiöissä emoyhtiön kautta, kuten Helsingin HAO:n ratkaisussa 2005 T 05/0448/3.

Verotuskäytännössä myös hallintoneuvoston jäsenyys on hyväksytty spv-huojennukseen oikeuttavaksi yritystoiminnaksi. Erään tapauksen ennakkoratkaisuhakemuksessa kuvattu osittainen sukupolvenvaihdos oli tarkoitus toteuttaa lahjoittamalla luopujan usealle täysi-ikäiselle lapselle konserniyhtiön osakkeita, kullekin erikseen yli 10 prosenttia. Ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan kahden lahjansaajista oli tarkoitus jatkaa yritystoimintaa emoyhtiön hallintoneuvoston jäsenenä. Toinen lahjansaajista oli hallintoneuvoston varsinainen jäsen ja työskenteli lisäksi konsernin emoyhtiössä. Toinen puolestaan oli hallintoneuvoston puheenjohtaja. Hallintoneuvostossa oli kahden lahjansaajan lisäksi kolmas jäsen. Hallintoneuvostotyöskentelyn kautta lahjansaajien on kerrottu pääsevän mukaan yhtiön strategiseen päätöksentekoon. Kohdeyhtiön yhtiöjärjestyksen mukaan hallintoneuvostolla oli oikeus nimittää ja erottaa hallitus sekä kutsua koolle ylimääräinen yhtiökokous. Hallintoneuvoston tehtäviin kuului lisäksi muun muassa yhtiön hallituksen ja johdon toimien valvominen. Hallintoneuvostolla oli myös oikeus antaa lausuntonsa yhtiökokoukselle yhtiön tilinpäätöstä, tilintarkastuskertomusta tai hallituksen antamaa voitonjakoehdotusta koskien. Verohallinto antoi asiassa myönteisen ennakkoratkaisun.

ulkopuolinen henkilö. Perinnönsaajan veli- ja sisarpuolet eivät suostuneet valitsemaan velipuoltaan hallitukseen. Perinnönsaajan, joka oli perinnön saadessaan 19-vuotias, katsottiin jatkavan perintönä saaduilla varoillaan perheyriyksenä toimivan yhtiön yritystoimintaa yhdessä sisaruspuoltensa kanssa. PerVL: sukupolvenvaihdosta koskevia huojennussäännöksiä voitiin soveltaa perinnönsaajaan.

¹² Tapauksessa A:n oli ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan tarkoitus lahjoittaa tyttärelleen B:lle yhtiön osakkeita siten, että tämän jälkeen B:n omistamien osakkeiden äänimäärä olisi 22,3 %. B oli vastannut koko konsernin rahaliikenteen hoitamisesta, eikä häntä ollut tässä vaiheessa tarkoitus valita yhtiön hallitukseen. HO katsoi, että B jatkaa yritystä PerVL 55 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

¹³ Ossa 2009, s. 193.

Henkilökohtainen osallistuminen liiketoiminnan johtamiseen voi olla ongelmallinen edellytys osakeyhtiön osakkeiden luovutuksessa, jossa omistusosuus on luovutuksen jälkeen alle 50 prosenttia. Tällöin omistusosuus ei riitä itsenäisen päätösvallan käyttämiseen. Mikäli perinnön- tai lahjansaajia on useampia kuin yksi, kaikki eivät voi johtaa yritystä. Näin ollen huojennuksen soveltumiseksi riittänee, että jatkaja osallistuu päätöksentekoon ja jatkaa toimintaa yhdessä muiden osakkaiden kanssa.

Osallistumiselta ei edellytetä kokopäivästä työskentelyä yhtiössä eikä ainakaan perillisten kohdalla myöskään henkilökohtaista työpanosta. Toisaalta pelkkä vuokran saanti yrityksestä ei täyttäne jatkamisen edellytystä, vaan jatkajan on oltava osallisena yhtiön voittoon ja tappioon.¹⁴ Päätäntävallan käyttäminen toimitusjohtajana tai hallituksen jäsenenä ei myöskään Juuselan ja Tuomisen mukaan ole ainut huojennukseen oikeuttava yrityksen jatkamisen muoto, vaikka Verohallinnon ohjeessa mainitaankin vain osallistuminen liiketoiminnan johtamiseen, sillä se ei ole ollut lainsäätäjän tarkoitus. Oleellista on yritystoiminnan aktiivinen jatkaminen, jossa otetaan huomioon jatkamisen laatu ja laajuus. Pelkkä osakkeiden passiivinen omistaminen ei täyttäne aktiivisen jatkamisen edellytystä, vaikka osakkeenomistaja käyttäisi päätösvaltaa yhtiössä osallistumalla vuosittain yhtiökokoukseen ja äänestäisi varsinaiseen yhtiökokoukseen kuuluvista lakisääteisistä asioista.¹⁵

3.3.2 Alaikäinen jatkajana

Yritystoiminnan jatkamisen edellytys on erityisen ongelmallinen sellaisessa tilanteessa, jossa yritys tai sen osa luovutetaan alaikäiselle tai muulle vajaavaltaiselle henkilölle. OYL 6:10 §:n mukaan vajaavaltainen ei voi toimia yhtiön hallituksen jäsenenä. Alaikäinen ei voi tosiasiallisesti muullakaan tavalla toimia osakeyhtiön johtotehtävissä¹⁶. Oikeuskäytännössä maatalan sukupolvenvaihdoksessa alaikäisen perintösaantoon sovellettiin huojennusta, kun maatalouden harjoittamista jatkettiin alaikäisen lukuun¹⁷. Pent-

¹⁴ Andersson 1980, s. 125–126 ja Puroton 2011, s. 609.

¹⁵ Juusela – Tuomina 2010, s. 174–175 ja Puroton 2011, s. 610.

¹⁶ Penttilä 2011, s. 42.

¹⁷ Hämeen LO 1986 T 1150/II: Isoäiti lahjoitti pojanpojalleen, 14-vuotiaalle koululaiselle, puolet maatalasta sekä osuutensa maatalousirtaimistosta. Toisen puolen omistivat lahjansaajan isä ja setä. Vaikka

tilä arvelee linjan olevan sama henkilöyhtiöiden osalta¹⁸. Osakeyhtiön osakkeiden lahjoituksessa tai perimyksessä tilanne on monimutkaisempi, koska laki estää alaikäisen valitsemisen yhtiön hallitukseen, mikä olisi riittävä osoitus yritystoiminnan jatkamisesta. Jatkajalla on kuitenkin näyttövelvollisuus, ja jatkamisesta täytyy tällaisessa tapauksessa olla muunlaista näyttöä. Mikäli yritystoimintaa saannon jälkeen harjoitetaan alaikäisen lukuun, perinnön- tai lahjansaajan tulee itse aloittaa aktiivinen yritystoiminnan jatkaminen ilman kohtuutonta viivytystä täysi-ikäiseksi tultuaan.¹⁹ Tilapäinen este saattaa kuitenkin estää yritystoiminnan jatkamisen välittömästi saannon jälkeen.²⁰

Melko tuore KHO:n ratkaisu ottaa kantaa huojennuksen soveltumiseen lahjansaajan ollessa alaikäinen. Tapauksessa alaikäisen ei katsottu jatkavan yritystoimintaa PerVL 55 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

KHO 2011:1: Alaikäiselle oli maistraatin päätöksellä määrätty edunvalvojan sijainen, joka tulisi toimimaan yhtiön hallituksessa alaikäisen täysi-ikäiseksi tulon saakka, minkä jälkeen alaikäinen tultaisiin valitsemaan yhtiön hallituksen varsinaiseksi jäseneksi. Koska OYL:n mukaan vajaavaltainen ei voi toimia yhtiön hallituksen jäsenenä, eikä yhtiön hallituksen jäsenenä voi toimia jonkun osakkaan lukuun, kysymys ei ollut tilanteesta, jossa lahjansaaja tulisi jatkamaan yritystoimintaa PerVL 55 §:ssä tarkoitetulla tavalla lahjaksi saaduilla varoilla. Se, että säännöksen soveltamisen edellytyksiä arvioitiin eri tavoin alaikäisen ja täysi-ikäisen osalta, ei ollut Suomen perustuslain 6 §:n vastaista. Ennakkoratkaisu.

Ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan C myisi D:lle 10 prosentin osuuden yhtiön osakekannasta kauppahintaan, joka ylittää 50 prosenttia osakkeiden käyvästä arvosta. Osakkeiden kauppahinta jäisi D:n korottomaksi velaksi C:lle. Maistraatti oli hyväksynyt nämä oikeustoimet. C on valituksessaan KHO:lle perustellut vaatimustaan sillä, että vajaan kahden vuoden kuluttua lahjansaaja D tullaan valitsemaan hallituksen jäseneksi. Jo ennen täysi-ikäisyyttä D tulee hakemuksen mukaan osallistumaan yrityksen toimintaan muun muassa avustamalla kaupassa koululomilla osaamisensa nähden sopivissa tehtävissä tarkoituksena saada käytännön taitoja yritystoiminnan eri osa-alueilta. D oli jo

poika ei ollutkaan osallistunut henkilökohtaisesti tilan töihin, tilalla oli jatkettu maa- ja metsätalouden harjoittamista pojan lukuun. Näin ollen lääninoikeus katsoi, että kysymys oli ollut PerVL 63 a (nyk. 55) §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua maa- ja metsätalouden harjoittamisen jatkamisesta.

¹⁸ Penttilä 2009, s. 43.

¹⁹ Ks. Immonen – Lindgren 2009, s. 167–168, Puronen 2011 s. 613 tai Juusela – Tuominen 2010, s. 165.

²⁰ Ks. tilapäinen este, luku 3.2.2.

tehnyt harjoittelujaksoja kaupassa. Hän oli lisäksi aloittamassa syksyllä 2009 liiketalousopistossa jatko-opinnot, jotka tukisivat hänen siirtymistään myöhemmin yrittäjänuralle.

KHO:n ratkaisu perustuu lahjansaajan alaikäisyyteen ja asiaan liittyviin yhtiöoikeudellisiin seikkoihin. Päätöksessä todetaan, että alaikäinen ei OYL 6:10 §:n estämänä voi ikänsä vuoksi osallistua yrityksen toimintaan. Perusteluissa mainitaan myös, että yhtiön hallituksen jäsen ei voi toimia erityisesti jonkun tietyn osakkaan lukuun vaan hallituksen jäsenen tulee OYL 1:7–8 §:n mukaisesti edistää yhtiön etua. Näin ollen päätös perustuu oikeastaan vain siihen, että alaikäinen ei voi toimia yhtiön hallituksessa. Päätöstä voidaan kritisoida, sillä säännöksessä tai lain esitöissä yritystoiminnan jatkamista ei ole sidottu hallituksen jäsenyyteen. Myöskään oikeuskäytännössä huojennuksen soveltaminen ei ole aina edellyttänyt hallituksen jäsenyyttä, kuten ratkaisut KHO 1991 B 565 sekä Hämeenlinnan HAO 2002 T 02/0158/II osoittavat. Näissä oikeustapauksissa verovelvollinen oli kuitenkin pyrkinyt yhtiön hallitukseen, mutta ei ollut tullut valituksi. Tuoreimmassa oikeustapauksessa taas laki estää yhtiön hallitukseen valitsemisen. Katson kuitenkin perustelluksi näkemyksen, että yritystoimintaa voi jatkaa muullakin tavoin kuin olemalla yhtiön hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja.²¹

Pohdittavaksi jää, onko ratkaiseva ero tuoreimman oikeustapauksen ja edellä mainittujen vanhempien tapausten välillä se, että laki estää alaikäisen hallituksen jäsenyyden, vai onko merkitystä vain toiminnan jatkamisen aktiivisuudella ja henkilökohtaisella osallistumisella. Tapauksessa KHO 2011:1 lahjansaaja oli alaikäinen koululainen eikä työskennellyt yhtiössä kokopäiväisesti. Kokopäiväistä työskentelyä tosin ei aiemmassakaan oikeuskäytännössä ole edellytetty. Lahjansaajan koulutus ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan tukee yritystoiminnan jatkamista. Oikeuskirjallisuudessa on ollut esillä, että merkitystä voi olla myös sillä, saadaanko yritys tai sen osa lahjana vai perintönä. Perintösaantoon on oikeuskäytännössä huojennuksen soveltumisen kannalta suhtauduttu suopeammin, vaikka PerVL 55 §:ssä ei ole tehty eroa näiden kahden välille. Myös KHO:n ratkaisun 2011:1 perusteluissa todetaan: ”Alaikäisen osalta huojennuksen edellytysten on katsottu täyttyvän, kun toimintaa on jatkettu alaikäisen lukuun. Erityisesti

²¹ Näin myös Penttilä 2011, s. 43–44.

tällaista tulkintaa on pidetty perusteltuna, kun perheen maatalous- tai yritysvarallisuutta perineistä joku on vielä alaikäinen.” Tämän perusteella säännöstä voitaisiin tulkita eri- lailla saantotavasta riippuen. Perinnön ja lahjan erilaisen verokohtelun perusteena voi- daan pitää sitä, että perimystilanne ei ole useinkaan yhtä hyvin ennakoitavissa eikä saantoajankohtaa pysty päättämään samalla tavalla kuin lahjan osalta. Toisaalta perin- nön lahjaa lievempi verokohtelu ei ole perustelua, sillä ei ole kenenkään edun mukaista, että epäedullisemmän verokohtelun vuoksi yhtiön sukupolvenvaihdos viivästyisi ja omaisuus siirrettäisi lahjan sijasta perintönä.

PerVL 55 §:n huojennus olisi voinut soveltua KHO 2011:1 tapauksen kaltaisessa tilan- teessa, jos lahjoitus olisi tehty aikaisintaan vuotta ennen lahjansaajan täysi-ikäiseksi tulemistä. Tällöin lahjansaajan koulunkäynti olisi voitu katsoa tilapäiseksi esteeksi yri- tystoiminnan jatkamiselle ja jatkamisedellytys olisi täyttynyt, jos jatkaminen olisi aloi- tettu heti koulun päätyttyä, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua saannosta. Perintöta- pauksissa huojennusetu voidaan saada myös lykkäämällä perintöverotusta silloin, kun perinnönsaaja on 16–17-vuotias²².

Verohallinnon ohjeessa KHO 2011:1 ratkaisun selostamisen yhteydessä todetaan, että tapauksen mukaan mukaan osakeyhtiömuotoisen yritystoiminnan jatkamista koskeva edellytys ei täyty tilanteessa, jossa lahjansaaja on alaikäinen eikä hän ikänsä perusteella vajavaltaisena voi toimia yhtiön hallituksen jäsenenä. Alaikäinen ei myöskään voi toi- mia yhtiön toimitusjohtajana. Lisäksi mainitaan, että tällaisessa tilanteessa on PerVL 55 §:n soveltamisen edellytyksenä, että osakeyhtiömuotoisen yritystoiminnan varoja lah- jaksi saanut jatkaja on täysi-ikäinen viimeistään silloin, kun verotuspäätös hänen lahja- verotusasiassaan annetaan.²³ Oikeustila näyttää käsittelyn perusteella olevan se, että PerVL 55 §:n sukupolvenvaihdoshuojennus ei pääsääntöisesti sovellu silloin, kun osa- keyhtiön osakkeita lahjoitetaan alaikäiselle. Perimystilanteessa huojennus saattaa sovel- tua, mikäli voidaan riittävästi osoittaa, että yritystoimintaa jatketaan alaikäisen lukuun.

²² Penttilä 2011, s. 44. Perintöverotuksen lykkäämisestä säännellään PerVL 25.3 §:ssä. Lisää aiheesta mm. Puroinen 2011, s. 402–403.

²³ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 2.5.6.3.

3.3.3 Kuolinpesä jatkajana

Oma erityiskysymyksensä on huojennuksen soveltuminen tilanteessa, jossa kuolinpesä jatkaa yritystoimintaa. Ellei vainajalla ole yhtiön omistusta koskevaa testamenttia, voivat kuolinpesän osakkaat jättää jäämistöön kuuluvan yritysvarallisuuden jakamattomaksi ja jatkaa elinkeinotoimintaa kuolinpesän lukuun. Osakkaat voivat myös toimittaa osituksen ja perinnönjaon siten, että yritysvarallisuus siirtyy toimintaa jatkavalle osakkaalle.²⁴ Pesän osakkaat voivat siis jatkaa yritystoimintaa joko yhdessä tai toisistaan erillään.²⁵ Hallituksen esityksessä todetaan, että jos kuolinpesä tai useampi pesän osakas yhdessä jatkaa toimintaa, on huojennuksen soveltamisedellytykset arvosteltava kunkin osakkaan osalta erikseen.

Osakkaat voivat yhdessä joko jakamattoman tai määräosiin jaetun pesän kautta jatkaa toimintaa. Huojennus tulee tällöin pesän osakkaille, jos heidän perimysjärjestyksen mukaiset osuutensa täyttävät 10 prosentin edellytyksen. Määräosuusvaatimus on täytyttävä kunkin osakkaan osalta erikseen.²⁶ Tulkintaongelmana on, pitääkö jokaisen pesän osakkaan osallistua yritystoiminnan jatkamiseen vai riittääkö, että vähintään yksi jatkaa toimintaa pesän yhteiseen lukuun. Lain esitöissä tai Verohallinnon ohjeessa ei oteta kantaa nimenomaan tähän kysymykseen. Anderssonin näkemyksen mukaan huojennuksen soveltumisen soveltumiseksi kuolinpesän jokaisen osakkaan ei tarvitse henkilökohtaisesti osallistua yritystoiminnan jatkamiseen, vaan riittää, että ainakin yksi osakkaista on aktiivisesti mukana toiminnassa, ja toimintaa harjoitetaan yhteiseen lukuun.²⁷ Tämä näkemys mahdollistaisi huojennuksen myöntämisen kaikille pesän osakkaille ja yritystoiminnan jatkamisen kuolinpesän lukuun ilman pesän jakamista myös silloin, kun kaikki osakkaat eivät osallistu yritystoiminnan jatkamiseen.

Puronen puolestaan katsoo, että kysymystä tulisi lähestyä huojennussäännösten tavoitteista käsin ja siten korostaa yksilön asemaa jatkajana. Näin ollen, pääsääntöisesti jokaisen huojennuksensaajan tulisi henkilökohtaisesti osallistua jatkamiseen. Vain alaikäiset

²⁴ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 15.2.1

²⁵ Andersson 1980, s. 122.

²⁶ Näin myös Immonen – Lindgren 2009, s. 163 ja Puronen 2011, s. 613.

²⁷ Andersson 1980, s. 122–123.

ja opiskelijat voisivat Purosen mukaan saada huojennusedun ilman jatkamisvaatimuksen täyttymistä.²⁸

Juusela ja Tuominen pohtivat kysymystä yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamisen kannalta. Heidän näkemyksensä mukaan jokaisen osakkaan henkilökohtaisen osallistumisen vaatimus voisi vaarantaa yritystoiminnan jatkuvuuden tilanteessa, jossa on esimerkiksi kolme tasavertaista osakasta ja perimyksen kohteena on alle 50 prosenttia yhtiön osakkeista. Kaikkien kolmen osakkaan toimiminen yhtiön hallituksessa saattaa olla mahdotonta, mikäli yhtiöjärjestys rajoittaa hallitusten jäsenten lukumäärää tai, jos muut osakkaat eivät halua kaikkia kolmea uutta osakasta hallitukseen. Tällainen tilanne voi Juuselan ja Tuomisen mukaan johtaa siihen, että aktiivinen yritystoiminnan jatkaminen ei onnistu kaikilta pesän osakkailta.²⁹ Toisaalta, kuten luvusta 3.3.1 käy ilmi, aktiivinen osallistuminen ei aina edellytä yhtiön hallituksen jäsenyyttä. Tulkintaongelmaan liittyvää oikeuskäytäntöä osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksen osalta ei ole. Asiasta onkin syytä pyytää ennakkoratkaisua Verohallinnolta, mikäli toimintaa suunnitellaan jatkettavan kuolinpesän lukuun.

3.4 Etuuksien pidättäminen

Lahjasta tai perinnöstä voidaan pidättää hallinta- tai tuotto-oikeus. Hallintaoikeuden pidättämisellä on sekä aineellinen että verotuksellinen merkitys. Ehto antaa oikeudenhaltijalle oikeuden hallita omaisuutta ja esimerkiksi saada sen tuotto. Hallintaoikeiden pidättäminen alentaa lahjan arvoa ja siten määrättävää lahjaveroa. Yhtiöoikeudellisesti osakkeisiin liittyvien oikeuksien pidättäminen on mahdollista vain taloudellisten oikeuksien, kuten osinko-oikeuden osalta.³⁰ Omaisuuden tuotto-oikeudesta määräämisen ei katsota estävän huojennussäännöksen soveltamista³¹.

²⁸ Puronen 2011, s. 614.

²⁹ Juusela – Tuominen 2010, s. 172.

³⁰ Immonen – Lindgren 2009, s. 94 ja 145.

³¹ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 15.2.6. Jos perinnönjättäjä on määrännyt testamentilla liikkeesseen tai ammattiin kuuluvaan yritysvarallisuuteen hallinta- tai käyttöoikeuden muulle henkilölle kuin toiminnan jatkajalle, ei perinnöstä määrättävää veroa voida huojentaa.

KHO 1995 B 543: Leski, jolla ei ollut avio-oikeutta puolisonsa omaisuuteen, oli testamentilla saanut elinikäisen käyttö-oikeuden ensiksi kuolleen puolison jäämistöön kuuluneisiin erään osakeyhtiön osakkeisiin oikeuksin saada osakkeiden tuotto omistusoikeuden tullessa kahdelle rintaperilliselle. Koska rintaperillisillä oli osakkeiden omistusoikeuden perusteella päätävävalta yhtiössä ja he kuuluivat yhtiön toimivaan johtoon hallituksen jäseninä sekä työskentelivät yhtiössä kokopäiväisesti, heidän katsottiin jatkavan perintönä saaduilla varoilla yritystoimintaa siten kuin PerVL:n 63 a (nyk. 55) §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetaan.

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltumisen kannalta oleellista on nimenomaan omistus- ja hallintaoikeus. Tuotto-oikeuden pidättämisellä ei näin ollen pitäisi olla vaikutusta huojennuksen soveltumiseen.

4 SUKUPOLVENVAIHDOKSEN TOTEUTUS PERINTÖ- JA LAHJAVERON HUOJENNUKSEN KANNALTA

4.1 Osakkeet perintönä tai lahjana

Lahja on sukupolvenvaihdoksessa käyttökelpoinen ja yksinkertainen tapa siirtää yritys jatkajan omistukseen, mikäli luopujan talous on turvattu esimerkiksi riittävillä eläketuloilla. Vero-oikeudellisen lahjan tunnusmerkkejä ovat varallisuuden siirtyminen luovutustoimen seurauksena pysyvästi henkilöltä toiselle, luovutuksen antajan varallisuuden väheneminen ja luovutuksensaajan varallisuuden kasvaminen luovutusobjektin määrällä, luovutustoimen vapaaehtoisuus sekä luovuttajan lahjoitustahdon olemassaolo. Edellä mainituista neljästä tunnusmerkistä ongelmallisimmin on lahjoittamistahdon toteaminen, sillä se vaatii subjektiivista tarkastelua.¹ Lahjoituksen yhteydessä, kuten myös lahjanluonteisessa kaupassa täytyy huomioida ennakkoperintöolettaamus².

Suoraviivaisin tapa toteuttaa sukupolvenvaihdos siten, että PerVL:n spv-huojennus soveltuu, on lahjoittaa vähintään 10 prosenttia osakeyhtiön osakkeista yritystoimintaa jatkavalle henkilölle. Perintönä saatuja osakkeita kohdellaan lähtökohtaisesti samalla tavalla kuin lahjana saatuja.³

4.2 Osakekauppa

Sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa myymällä osakkeet jatkajalle käypään hintaan tai käypää arvoa alempaan hintaan. Kauppahinnan vastatessa osakkeiden käypää arvoa lahjaverot ei luonnollisesti tule kysymykseen. Alihintainen kauppa saattaa johtaa joko tuloverotukseen, lahjaverotukseen tai molempiin. Alihintainen luovutus katsotaan lahjanluonteiseksi kaupaksi, jos kauppahinta on korkeintaan kolme neljännestä kohteen

¹ Lue lisää Puronen 2011, s. 27 ss.

² Rintaperillisen osalta PK 6:7 §:ssä on olettaama ennakkoperinnöstä. Lahja oletetaan ennakkoperinnöksi, ellei omaisuutta annettaessa ole määrätty toisin tai ellei olosuhteisen perusteella ole katsottava toisin tarkoitetun.

³ Mahdollisiin eroavaisuuksiin liittyen ks. tämän tutkielman luvut 3.3.2 Alaikäinen jatkajana ja 3.3.3 Kuolinpesä jatkajana.

käyvästä arvosta ja jos vero-oikeudellisen lahjan vakiintuneet tunnusmerkit täyttyvät. PerVL 18.3 §:ssä todetaan, että mikäli sovittu kauppavastike on alle kolme neljännestä käyvästä hinnasta, katsotaan käyvän hinnan ja sovitun vastikkeen välinen ero lahjaksi. PerVL 18.3 §:n soveltaminen ei säännöksen sanamuodon mukaan edellytä lahjoitustahtoa. Normaalisti luovutuksen vastikkeettomasta osasta lahjavero. Tästä pääsäännöstä poiketaan lahjaveron maksuunpanon osalta niissä tapauksissa, joissa sukupolvenvaihdosta koskevalle huojennukselle PerVL 55.1 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät. Vero voidaan jättää joko kokonaan tai osittain maksuunpanematta suoritetun vastikkeen ja osakkeiden käyvän arvon suhteesta riippuen.

Kun PerVL 55.1 §:n 1–3 kohdan edellytykset täyttyvät ja vastike on korkeintaan 50 prosenttia varallisuuden käyvästä arvosta, osa verosta jätetään maksuunpanematta. Maksuunpanematta jätettävä osa lasketaan PerVL 55.2 §:n mukaan. Käytännössä kaupan vastikkeeton osuus, johon lahjaverotus kohdistuu, arvostetaan käyvän arvon sijaan 40 prosenttiin ArVL:n mukaan lasketusta nettovarallisuudesta.

PerVL 55.5 §:n mukaan lahjavero jätetään kokonaan maksuunpanematta, kun vastike on yli puolet osakkeiden käyvästä arvosta. Huojennus voi siis tulla sovellettavaksi niissä tilanteissa, joissa vastike on enemmän kuin 50 mutta enintään 75 prosenttia käyvästä arvosta. Mikäli vastike on tasan puolet käyvästä arvosta, PerVL 55.5 §:n huojennussäännös ei sovellu. Huojennuksen soveltuminen ei säännöksen sanamuodon mukaan edellytä verovelvollisen nimenomaista vaatimusta. Verovelvollisen intressissä on kuitenkin osoittaa, että PerVL 55.1 §:n 2 kohdan edellytys täyttyy eli, että verovelvollinen jatkaa saamallaan varoilla yritystoimintaa. Immosen ja Lindgrenin mukaan tällä perusteella voitaneen lahjaveron maksuunpanematta jättämistä vaatia verotuksen päättymisen jälkeenkin.⁴

Luopujan saama luovutusvoitto on TVL 48.1 §:n 3 kohdan mukaan verovapaa, jos verovelvollinen luovuttaa yhteisön osakkeita tai osuuksia, jotka oikeuttavat vähintään 10 prosentin omistusosuuteen mainitussa yhtiössä ja saajana on joko yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa hänen lapsensa tai tämän rintaperillinen taikka hänen sisarensa, veljensä,

⁴ Immonen – Lindgren 2009, s. 194–195.

sisarpuolensa tai velipuolensa. Lisäksi edellytetään, että omaisuus on ollut yhteensä yli 10 vuotta verovelvollisen tai hänen ja sellaisen henkilön omistuksessa, jolta hän on saanut sen vastikkeettomasti.

Varainsiirtoveroa on suoritettava alihintaisessa osakkeiden luovutuksessa kaupan vastikkeellisesta osuudesta. VSVL:n mukaan veron määrä on 1,6 prosenttia kauppahinnasta tai muun vastikkeen arvosta. Varainsiirtovero ei koske pörssiosakkeiden luovutusta.

4.3 Omien osakkeiden hankinta

4.3.1 Omien osakkeiden hankinta yleisesti

Omien osakkeiden hankintaa tai lunastusta⁵ voidaan käyttää sukupolvenvaihdoksessa esitoimena tai varsinaisena toteuttamiskeinona, ja toimella voidaan verosuunnittelun kannalta saavuttaa useitakin tavoitteita. Omia osakkeita hankkimalla voidaan ensinnäkin siirtää yhtiön voitonjakokelpoisia varoja luopujalle ja näin keventää yhtiön tasetta. Taseen keventäminen helpottaa jatkajan mahdollista rahoitusrasitetta ja pienentää sukupolvenvaihdoksen veroseuraamuksia. Omien osakkeiden hankinnalla voidaan myös muuttaa yhtiön omistusrakennetta silloin, kun jatkaja on jo valmiiksi sukupolvenvaihdoksen kohteena olevan yhtiön osakas. Yhtiön hankkiessa omia osakkeitaan suunnatulla osakeannilla luopujan omistusosuus yhtiössä pienenee ja muiden osakkaiden omistusosuus kasvaa samassa suhteessa. Luopuja voi tällä tavoin luopua joko osasta tai kaikista yhtiön osakkeista.⁶ Yhtiön hankkiessa tai lunastaessa omia osakkeitaan käypään hintaan osakkeiden myynti yhtiölle verotetaan tavallisen osakekaupan tapaan, jossa osakkeenomistajalle syntyy pääsäännön mukaan veronalaista luovutusvoittoa tai tappiota, joka verotetaan pääomatulona TVL 44–47 §:n mukaan. Omien osakkeiden hankintaan ei sovellu TVL 48.1 §:n sukupolvenvaihdosluovutuksen verohuojennus, koska luovutuksensaaja ei ole luopujan sukulainen.

⁵ Omien osakkeiden hankinnalla tarkoitetaan tilannetta, jossa osakas vapaaehtoisesti luopuu osakkeistaan. Osakkeiden lunastamisesta on kyse, kun osakkaalla on yhtiöjärjestyksen tai OYL:n nojalla velvollisuus luopua osakkeistaan. Varojenjaon yhtiöoikeudellisista edellytyksistä säännellään OYL:n 13 luvussa. Ks. myös Immonen 2008, s. 291–315.

⁶ Juusela – Tuominen 2010, s. 260.

Omien osakkeiden hankinnassa voi tulla kyseeseen peitelty osingon verotus. VML 29.1 §:n nojalla peiteltyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella vastikkeetta tai tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta. Yhtiön omista osakkeista maksama ylihintaa on VML 29.1 §:n nojalla peiteltyä osinkoa.⁷ VML 29.2 §:n mukaan peiteltyllä osingolla voidaan tarkoittaa myös omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla osingosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja. Omien osakkeiden hankkiminen sukupolvenvaihdoksessa edellyttää yleensä suunnattua hankintaa, jotta voidaan välttyä VML 29.2 §:n peitelty osingon säännöksen soveltumiselta.⁸ Suunnatussa hankinnassa osakkeita hankitaan muussa kuin osakkeenomistajien omistamien osakkeiden suhteessa. Peitelty osingon verotus ei yleensä tule kysymykseen silloin, kun sukupolvenvaihdostilanteessa yhtiö hankkii luopuvan osakkaan osakkeet omistussuhteiden muuttamiseksi enintään niiden käyvästä hinnasta. Jos sen sijaan hankitaan yhtiölle osa jatkajan osakkeista, jotta tämä saa varoja sukupolvenvaihdosluovutuksesta menevän veron maksamiseksi, ei toteutettu sukupolvenvaihdos estä VML 29 §:n soveltamista.⁹ Myös OYL 13:10 §:n säännökset kieltävät osakeyhtiötä antamasta rahalainaa, varoja tai vakuutta käytettäväksi siihen tarkoitukseen, että ulkopuolinen voi näiden avulla hankkia yhtiön tai sen emoyhtiön osakkeita. Säännös ei kuitenkaan estä yhtiötä hankkimasta omia osakkeitaan.

Yhtiön on suoritettava varainsiirtovero hankkiessaan tai lunastaessaan omia osakkeitaan vastiketta vastaan. Vero on suoritettava silloinkin, kun yhtiö lunastaa omia osakkeitaan osakepääomaa alentamalla (KHO 16.4.1999/772). Veron perusteena on luovutetusta osakkeesta maksettava kauppaa- tai lunastushinta tai palautettu osakepääoman määrä. Varainsiirtovero tulee normaalisti suoritettavaksi myös luovutettaessa hankittuja tai lunastettuja osakkeita edelleen kauppahintaa tai muuta vastiketta vastaan.¹⁰

⁷ Lue lisää omien osakkeiden hankinnasta ja peittelystä osingosta Lindgren – Immonen 2009, s. 228–246.

⁸ Juusela – Tuominen 2010, s. 260.

⁹ Lindgren 2001, s. 255–258.

¹⁰ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 4.5.

4.3.2 *Omien osakkeiden hankinta lahjaverotuksessa ja huojennuksen soveltumien*

Mikäli yhtiö maksaa omista osakkeistaan käypää arvo alhaisemman hinnan, voi lahjaverotus tulla kysymykseen. Lahjan verottaminen tulee pohdittavaksi erityisesti silloin, kun yhtiön omistajakunta ei ole suuri ja kun ostaja tai hänen lähipiiriin kuuluva henkilö on päättämässä kaupasta. Tällöin lahjoitustahto sinänsä olisi olemassa. KHO:n ratkaisussa 1991 B 563 alihintaisessa omien osakkeiden hankinnassa lahjan ei katsottu tulevan yhtiölle vaan sen muille osakkaille, jotka saivat alihintaisuudesta taloudellista etua. Yhtiön muiden osakkaiden osakeomistusten arvo kasvaa luopujalle maksetun käypää arvoa alemman vastikkeen johdosta. Myös Verohallinnon ohjeessa todetaan, että osakkeiden hankkimista tai lunastukseen perustuvaa vastikkeellista siirtoa luopuvalta osakkaalta yhtiölle käsitellään lahjaverotuksessa lähtökohtaisesti samalla tavalla kuin osakkeiden tai yritysvarallisuuden luovutusta suoraan jatkajana olevalle osakkaalle. Näin ollen lahjan katsotaan tulleen osakkeiden luovuttajan lähipiiriin kuuluville osakkeenomistajille. Lahjaveroa voidaan huojentaa PerVL 55.1 §:n nojalla, jos yritystoimintaa jatkavan osakkeenomistajan lahjaan sisältyy vähintään 10 prosentin osuus yrityksestä. Edellytyksen täyttymistä tarkastellaan jokaiselta lahjanantajalta saadun lahjan osalta erikseen.¹¹

Sen sijaan alihintaisessa omien osakkeiden hankinnassa PerVL 55.5 §:n täyttä verohuojennusta ei voi saada, vaikka maksettu vastike olisi yli 50 prosenttia käyvästä arvosta. Tällainen tilanne oli seuraavassa tapauksessa, jossa lahjansaajaksi katsottiin yhtiön osakas ja PerVL 55.5 §:n huojennus ei soveltunut:

KHO 2011:51: Suunnitellussa sukupolvenvaihdoksessa oli tarkoitus siirtää luopuja-osakkaan omistus jatkajaosakkaalle siten, että osakeyhtiö lunastaa vapaalla omalla pääomalla luopujaosakkaalta tämän omistamat 90 kappaletta yhtiön osakkeista. Lunastuksen jälkeen lunastetut osakkeet mitätöitäisiin. Kun jatkaja omisti ennestään 10 yhtiön osaketta, yhtiön kaikki osakkeet tulisivat näin jatkajaosakkaan omistukseen. Järjestelyyn ei sovellettu perintö- ja lahjaverolain 55 §:n 5 momentin säännöstä, jonka mukaan sukupolvenvaihdosluovutuksen lahjavero jätetään kokonaan maksuunpanematta, jos luovutus on osittain vastikkeellinen ja vastike on enemmän kuin 50 prosenttia käyvästä arvosta. Veroviraston ennakkoratkaisu. Äänestys 3-2.

¹¹ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 4.4 tai esim. Immonen – Lindgren s. 250–251.

Verovirasto ja HAO olivat katsoleet PerVL 55.5 §:n soveltuvan tapaukseen, jolloin lahjavero jätetään kokonaan maksuunpanematta. KHO:n tulkintalinja oli kuitenkin tiukempi ja muodollisempi. Tapauksen perusteluissa KHO toteaa, että kysymyksessä olevassa lunastuksessa luopuja on yksityisoikeudellisesti A ja luovutuksensaaja yhtiö X Oy. B saa kuitenkin järjestelyssä lunastuksen alihintaisuutta vastaavan veronalaisen lahjan. PerVL 55.5 §:ssä tarkoitetaan lähtökohtaisesti tilannetta, jossa jatkaja ostaa luopujalta yrityksen tai sen osan. Lainkohdassa tarkoitettua vastikkeen luopujalle suorittaa tällöin luovutuksensaaja, joka jatkaa yritystoimintaa yrityksessä. Lainkohdan soveltaminen järjestelyyn, jossa yhtiö lunastaa omia osakkeitaan eikä jatkajaosakas itse suorita vastiketta, edellyttäisi säännöksen laaventavaa tulkintaa, joka ei KHO:n mukaan ole perusteltua säännöksen poikkeusluonne ja tavoite huomioon ottaen.

Verohallinnon ohjeessa todetaan, että jos *luovutuksen saaja* suorittaa osakkeista vastiketta yli 50 prosenttia osakkeiden käyvästä arvosta, jätetään lahjavero kokonaan maksuunpanematta. Ennen Verohallinnon ohjeen viimeisintä päivitystä ja edellä selostetun KHO:n ratkaisun julkaisemista, virke kuului seuraavasti ”*Jos yhtiö suorittaa osakkeista vastiketta yli 50 prosenttia osakkeiden käyvästä arvosta, jätetään lahjavero kokonaan maksuun panematta.*” Sukupolvenvaihdosjärjestelyssä, jossa osakeyhtiö toiminnan jatkajan puolesta suorittaa vapaalla omalla pääomalla lunastushintana omista osakkeistaan vastiketta yli 50 prosenttia osakkeiden käyvästä arvosta, ei PerVL 55.5 §:n huojennus tule sovellettavaksi. Verohallinnon ohjeessa todetaan lopuksi, että päätöksen perusteella lahjavero voidaan jättää kokonaan maksuunpanematta vain silloin, kun lahjansaaja on maksanut vastikkeen itse. Ratkaisu ja siitä johdettu tulkintalinja heikentävät omien osakkeiden hankinnan käyttökelpoisuutta sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa. Omien osakkeiden hankintahinnan ollessa yli 50 prosenttia, mutta enintään $\frac{3}{4}$ käyvästä arvosta, lahjaveroa ei enää kokonaan jätetä maksuunpanematta.¹² Päätös ei kuitenkaan estä PerVL 55.1 §:n osittaisen lahjaveruojennuksen soveltamista. Pohdintaa osakeyhtiöstä lahjansaajana ja huojennuksen soveltumista tällaisessa tilanteessa jatketaan luvussa 4.5 apuyhtiön käsittelyn yhteydessä.

¹² Penttilä 2011, s. 44.

4.4 Suunnattu osakeanti ja merkintäoikeudesta luopuminen

4.4.1 Suunnattu osakeanti yleisesti

Omien osakkeiden hankinnan lisäksi myös suunnattua osakeantia voidaan käyttää sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa. Kun osakkeita annetaan merkittäväksi yritystoiminnan jatkajalle suunnatulla osakeannilla, jatkajasta tulee osakemerkinnän seurauksena yhtiön osakas tai jatkajan aiempi omistusosuus yhtiön osakekannasta kasvaa ja muiden osakkeiden omistusosuus laimenee. Suunnatulla osakeannilla ei kuitenkaan voida poistaa luopujan osakeomistusta kokonaan, vaan luopujalle jäävä osakeomistus on siirrettävä jatkajalle erillisellä luovutuksella, esimerkiksi lahjoittamalla osakkeet jatkajalle tai yhtiön hankkimalla omia osakkeitaan. Osakkeiden erilaisuudella voidaan säädellä äänivallan jakautumista. Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa voidaan esimerkiksi luopujalla aluksi säilyttää äänienemmistö omistusoikeuden enemmistön siirtyessä jatkajalle.

OYL:n mukaan yhtiö voi antaa uusia osakkeita tai luovuttaa hallussaan olevia omia osakkeitaan merkittäviksi maksua vastaan (*maksullinen osakeanti*) tai antaa osakkeita maksutta (*maksuton osakeanti*). Osakeannista päätetään yhtiökokouksessa ja päätös suunnatusta osakeannista edellyttää vähintään kahta kolmasosaa yhtiökokouksessa annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista. Pääsäännön mukaan osakkeenomistajilla on etuoikeus annettaviin osakkeisiin samassa suhteessa kuin heillä ennestään on yhtiön osakkeita. Osakeannissa voidaan poiketa tästä pääsäännöstä, jos siihen on yhtiön kannalta painava taloudellinen syy. Suunnatun annin hyväksyttävyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota osakkeen merkintähinnan ja käyvän hinnan suhteeseen. Suunnattu osakeanti voi olla maksuton vain, jos siihen on yhtiön kannalta ja sen kaikkien osakkeenomistajien etu huomioon ottaen erityisen painava taloudellinen syy.¹³ Tämä säännös suojaa vanhoja osakkeenomistajia ja osakkeenomistajien keskinäistä yhdenvertaisuutta. Anti voidaan suunnata ulkopuoliselle tai ylipäänsä poiketa

¹³ OYL 9 luku.

merkintäetuoikeudesta eikä edellä mainittua erityistä syytä tarvita, jos kaikki osakkeenomistajat tähän suostuvat.¹⁴

Maksullisessa osakeannissa on syytä huomioida merkittyjen osakkeiden hankintamenon muodostuminen verotuksessa sekä mahdollinen varainsiirtoverotus. TVL 47.7 §:n mukaan verovelvollisen aikaisemmin omistaman osakkeen hankintameno sekä sen perusteella merkityn osakkeen hankintameno jaetaan sekä aikaisemmin omistetun että sen perusteella merkityn osakkeen tai osuuden hankintamenoksi. Maksuttoman osakeannin johdosta merkinnän perusteena olevan osakkeen hankintameno jakautuu merkinnän perusteena olevalle osakkeelle ja rahastoannissa saadulle osakkeelle.

Varainsiirtoverotus voi tulla kysymykseen, jos osakkeiden merkintähinta maksetaan apportiomaisuudella eli muulla omaisuudella kuin rahalla. Mikäli vastikkeena osakkeista yhtiöön sijoitetaan arvopapereita tai kiinteistöjä, yhtiön on suoritettava luovutuksesta varainsiirtovero, joka lasketaan luovutetun omaisuuden käyvästä arvosta luovutus-
hetkellä.

4.4.2 Alihintainen osakeanti ja merkintäoikeudesta luopuminen lahjaverotuksessa

Suunnatussa osakeannissa lahjaverotus voi tulla kysymykseen, jos osakkeita merkitään maksutta tai alihintaan. Verohallinnon ohjeessa todetaan omien osakkeiden hankinnan tapaan seuraavaa: ”Osakemerkinnästä luopumista ja toiminnan jatkajan suorittamaa uusien osakkeiden merkintää käsitellään lahjaverotuksessa lähtökohtaisesti samalla tavalla kuin osakkeiden tai yritysvarallisuuden luovutusta suoraan jatkajana olevalle osakkaalle.”¹⁵ Alihintaan osakkeita merkitsevän katsotaan siis saavan lahjan muilta osakkailta. Maksuttomalle osakeannille voi kuitenkin yhtiön kannalta olla perusteltu syy eli erityisen painava taloudellinen syy, jolloin voidaan katsoa, ettei tilanteeseen liity lahjoittamistarkoitusta¹⁶.

¹⁴ Immonen – Lindgren 2009, s. 199. Ks. myös Juusela 2010, s. 258.

¹⁵ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 5.3.

¹⁶ Immonen – Lindgren 2009, s.210.

Jos osakkeenomistaja luovuttaa oikeutensa merkitä uusia osakkeita toiminnan jatkajalle, määritetään merkintäoikeuksien käypä arvo uusien osakkeiden käyvän arvon ja merkintähinnan erotuksen mukaan. PerVL 18.3 §:ään viitaten, jos luovutuksensaaja suorittaa merkintäoikeuksista vastikkeena enintään $\frac{3}{4}$ niiden käyvästä arvosta, katsotaan käyvän arvon ja vastikkeen välinen erotus lahjaksi merkintäoikeuksien luovuttajalta.¹⁷ Seuraavissa oikeustapauksissa oli kyse merkintäoikeuksien luovuttamisesta:

KHO 1987 T 2859: Vanhemmat omistivat lapsiensa kanssa osakeyhtiön kaikki 45 osaketta. Osakeannin yhteydessä vanhemmat luopuivat merkintäoikeuksistaan, jolloin lapset saivat merkitä kaikki 105 osaketta. Lasten katsottiin tällöin saaneen kummaltakin vanhemmaltaan osakkeitten merkintäoikeuksina perintö- ja lahjaverolaissa tarkoitettua lahjan.

KHO 1984 B II 63: Osakeyhtiön yhtiökokouksessa oli yksimielisesti päätetty korottaa osakepääoma kaksinkertaiseksi. Yhtiön osakas A, joka oli yhtenä pääosakkaista osallistunut korotuspäätökseen, osti ennen varsinaisen merkintäajan päättymistä yhtiön osakkaana olleelta kuolinpesältä 195 kappaletta osakeantilippuja 7 000 mk:n kappalehintaan. A:n jätettyä varsinaisena merkintäaikana käyttämättä merkintäoikeuksiaan kaikkiaan 792 uuden osakkeen osalta, hänen poikansa B, joka oli jo ennen osakepääoman korotusta omistanut 36 yhtiön osaketta, merkitsi jälkimerkinnässä 104 uutta osaketta niiden 1 000 mk:n nimellis arvosta kappaleelta muiden rintaperillisten merkintäloput. Kysymyksessä olevissa olosuhteissa ei voitu pitää todennäköisenä, että sopimus, jonka mukaan varsinaisena merkintäaikana, käyttämättä jääneitä merkintäoikeuksia vastaavat 792 uutta osaketta jakautuivat jälkimerkintäajaksi kesken, olisi syntynyt ilman A:n hyväksymistä. B:n oli siten katsottava saaneen jälkimerkinnässä A:lta veronalaisen lahjan.

Edellä selostetuissa tapauksissa osakkaan luopuessa merkintäoikeudestaan lapsensa hyväksi merkintäoikeuden saajan katsottiin saavan lahjan merkintäoikeudesta luopuvalta osakkaalta. Tapauksissa ei kuitenkaan oteta kantaa spv-huojennuksen soveltumiseen. Verohallinnon ohjeessa sen sijaan todetaan, että osakemerkinnässä tulevasta lahjasta määrättävän veron huojentamisen edellytyksenä on, että lahjansaaja merkitsee vähintään 10 prosenttia yrityksen omistamiseen oikeuttavista. Jos jatkaja suorittaa uusista osakkeista merkintähintana yli 50 prosenttia osakkeiden käyvästä arvosta, jätetään lahjaveromaksuunpanematta kokonaan.¹⁸ Tämän perusteella lahjaveroa voidaan huojentaa osit-

¹⁷ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 5.3.

¹⁸ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 5.3.

tain tai kokonaan osakkeiden merkinnässä, mikäli PerVL 55 §:n edellytykset muilta osin täyttyvät. PerVL 55.5 §:n täysi verohuojennus voi soveltua alihintaiseen osakeantiin, sillä jatkajan merkityksessä osakkeita alihintaan lahjansaaja ja vastikkeen maksaja ovat sama taho, toisin kuin omien osakkeiden alihintaisessa hankinnassa, jossa yhtiö maksaa vastikkeen, mutta lahjansaajiksi katsotaan yhtiön muut osakkaat.

Alihintaisen osakeannin tai merkintäoikeudesta luopumisen johdosta saatua etua pidetään kuitenkin palkkana silloin, kun saaja on yhtiön palveluksessa ja edun antamiseen ei liity lahjoitustarkoitusta sukulaisuussuhteen tai muun läheisen suhteen puuttuessa.¹⁹

4.5 Apuyhtiön käyttäminen

4.5.1 Lahjansaaja

Sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa myymällä tai lahjoittamalla sukupolvenvaihdoksen kohteena olevan yhtiön osakkeet yrityksen jatkajan omistamalle yhtiölle eli niin sanotulle apuyhtiölle. Kun osakeyhtiö saa vastikkeetta omaisuutta, joudutaan ottamaan kantaa siihen, onko kyseessä pääomansijoitus yhtiöön vai lahja. Lahja- tai perintöverotuksen tullessa kysymykseen, täytyy lisäksi ratkaista se, kohdistuvatko veroseuraamukset yhtiöön vai sen osakkaisiin. Normaalisti osakkaan vastikkeeton suoritus osakeyhtiöön on pääomansijoitusta, joka ei johda lahjaverotukseen. Kun osakeyhtiö saa vastikkeetta omaisuutta muulta taholta, on tilanne monimutkaisempi. Kuten aiemmin mainittiin, yleensä voidaan katsoa, että lahjoittamistarkoitus kohdistuu yhtiön osakkaisiin, ei yhtiöön. Tämä on perusteltua etenkin silloin, kun osakkaat ovat lahjoittajan lähisukulaisia. Näin ollen lahjavero määrätään näille osakkeenomistajille heidän osakeomistustaan vastaavassa suhteessa, koska heidän osakkeidensa arvo nousee.²⁰ Vastaava tilanne voi tulla kyseeseen alihintaisessa kaupassa tai silloin, kun yhtiö hankkii tai lunastaa omia osakkeitaan alihintaan suunnatusti vain osalta osakkeenomistajista.

¹⁹ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 5.3 ja Immonen – Lindgren 2009, s.210–211 .

²⁰ Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 8.2 ja 4.4 sekä Penttilä 2011, s. 45.

Verohallinnon ohjetta päivitettiin KHO:n ratkaisun 2011:44 jälkeen. Ohjeeseen lisättiin virke ”*Jos taas luovutuksensaajaksi on nimenomaisesti määrätty itse osakeyhtiö eikä sen osakas tai osakkaat, on yhtiö velvollinen suorittamaan lahjasta veron II veroluokan mukaan.*”²¹ Seuraava ratkaisu kuvastaa Verohallinnon ohjeen mukaista tilannetta, jossa lahjansaajaksi on määrätty osakeyhtiö:

KHO 2011:44: Asiassa oli kysymys siitä, katsottiinko B:n omistama osakeyhtiö vai B sukupolvenvaihdosta koskevassa lahjaverotuksessa lahjansaajaksi ja oliko vero määrättävä yhtiölle II veroluokan vai B:lle I veroluokan mukaan. Siitä, että lahjoitus tapahtui osakeyhtiölle, ei sinänsä seurannut, että säännöksen piiriin kuuluvaksi katsotun luovutuksen lahjansaajaksi olisi katsottava osakkeet omistava luonnollinen henkilö.

Tässä tapauksessa lahjoittaja tuli ennakkoratkaisuhakemuksen mukaan nimenomaan lahjoittamaan varat osakeyhtiölle. Sitä, ettei lahjoitus siviilioikeudellisesti tapahtunut osakkaalle B, korosti rinnakkainen vaihtoehtoinen ennakkoratkaisuhakemus, jonka mukainen lahjoitus tapahtuisi B:lle. Omaisuuden lahjoittaminen osakeyhtiölle oli sinänsä mahdollista, vaikkakin osakeyhtiön kirjanpidon näkökulmasta vastikkeettomasti saadut varat kasvattivat lähtökohtaisesti sijoitettua vapaata omaa pääomaa ja koituvat osakkaiden hyväksi. Näin ollen pelkästään viimeksi mainitun seikan perusteella lahjoitusta osakeyhtiölle ei voitu pitää vastoin siviilioikeudellista muotoa lahjoituksena B:lle. Asian arviointiin ei myöskään vaikuttanut se seikka, että ulkopuolisen tehdessä nimenomaisesti pääomansijoituksen yhtiöön lahjaverotusta ei välttämättä kohdistettaisi tähän yhtiöön.

PerVL:ssa tarkoitetuksi lahjansaajaksi oli lahjoituksen tapahtuessa B:n omistamalle osakeyhtiölle siten katsottava tämä yhtiö. Yhtiö oli velvollinen suorittamaan lahjasta veron perintö- ja lahjaverolain 11 §:n 1 momentin nojalla II veroluokan mukaan. Ennakkoratkaisu. Äänestys 3-2.

Ennakkoratkaisun mukaan PerVL 55 §:n huojennus soveltuu luovutukseen. Ratkaisu ei ollut tältä osin valituksenalainen, vaan kysymys oli siitä, kuka katsotaan lahjansaajaksi. Ratkaisussa korostuu lahjan siviilioikeudellisen muodon merkitys. Vähemmistöään antaneet perustelivat eriävää kantaansa sillä, että A:n lahjoittaessa kysymyksessä olevat osakkeet poikansa B perustamalle ja kokonaan omistamalle osakeyhtiölle, todellinen lahjansaaja, jolle lahja on tarkoitettu ja jonka hyväksi varallisuus siirtyy, on B, minkä johdosta lahjavero tulee määrätä B:lle ja I veroluokan mukaan. Puhtaassa lahjassa merkityksellistä siis on, kuka on määrätty luovutuksensaajaksi. Hankalaa saattaakin olla,

²¹ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 8.2. Jos luovutuksensaajana on henkilöyhtiö, tulee omaisuus vastuunalaisille yhtiömiehille niiden osuuksien suhteessa, jotka yhtiömiehillä on yhtiön varoihin. Lahjaveroa ei siis määrätä tässä tilanteessa henkilöyhtiölle vaan osakkaalle, jonka hyväksi varallisuuden voidaan katsoa siirtyneen.

miten muotoilla lahjakirjaan tahto lahjoittaa omaisuus yhtiön osakkaille, jos omaisuus kuitenkin siirretään osakeyhtiölle.

4.5.2 Sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltuminen

Verohallinnon ohjeessa todetaan, että jos apuyhtiö suorittaa omaisuudesta vastiketta enintään $\frac{3}{4}$ omaisuuden käyvästä arvosta, voidaan käyvän arvon ja vastikkeen välinen erotus katsoa lahjaksi (PerVL 18.3 §). Lahjaveroa voidaan huoventaa PerVL 55 §:n nojalla, jos yritystoimintaa jatkavan osakkeenomistajan lahjaan sisältyy vähintään 10 prosenttia yrityksestä.²² Seuraavassa, vanhemmassa oikeustapauksessa oli kyse lahjanluonteisesta kaupasta ja sukupolvenvaihdoshuojennus soveltui:

KHO 1987 B 631: Henkilö D oli vuonna 1980 myynyt omistamansa A Oy:n ja B Oy:n osakkeet C Oy:lle, jonka osakas D ei kaupan tapahtuessa enää ollut, mutta jonka osakkaina olivat hänen perheensä jäsenet. D kuoli myöhemmin vuonna 1980. KHO katsoi, että A Oy:n ja B Oy:n osakkeiden kauppahinta ei ylittänyt $\frac{3}{4}$ osakkeiden käyvästä arvosta, joten C Oy:n oli katsottava saaneen osakekaupan yhteydessä lahjaverotuksessa huomioon otettavan lahjan. PerVL 63 a (nyk. 55) §:n veronhuojennussäännöksen katsottiin olevan sovellettavissa myös lahjanluontoiseen kauppaan. Se, että luovutuksensaaja oli osakeyhtiö, ei ollut esteenä mainitun veronhuojennussäännöksen soveltamiselle. Eri mieltä olleet katsoivat, ettei perintö- ja lahjaverolain 63 a ja 63 b (nyk. 55) §:n veronhuojennussäännöksiä voitu soveltaa osakeyhtiöön. Äänestys 5-2.

Tässä ratkaisussa lahjansaajaksi katsottiin yhtiö C Oy, vaikka osakkaat olivat lahjanantajan lähisukulaisia. Andersson pitää yksittäistapauksena ratkaisuja, joissa osakeyhtiö on katsottu luovutuksensaajaksi ja PerVL 55 §:n huojenus soveltui. Hän kehottaa hakemaan ennakkoratkaisua aina tämän tyyppisissä tilanteissa.²³ Myös Verohallinnon ohjetta voi tulkita siten, että huojenuksen voi saada vain luonnollinen henkilö. Tässä käsitelty tapaus poikkeaa aiemmin käsitellystä tapauksesta KHO 2011:51, jossa oli kysymys omien osakkeiden alihintaisesta hankinnasta ja lahjansaajaksi katsottiin yhtiön jatkaosakas, jolloin PerVL 55.5 § ei soveltunut.

²² Verohallinnon ohje 547/348/2011, luku 8.2.

²³ Andersson 2004, s. 8.

Verohallinto on omien osakkeiden hankintaan liittyvästä KHO:n ratkaisusta 2011:51 päätellyt, että myöskään apuyhtiön hankkimista osakkeista suorittama vastike ei oikeutane PerVL 55 §:n 5 momentin tarkoittamaan huojennukseen, jos lahjansaajana on muu kuin sanottu apuyhtiö.²⁴ Ratkaisevaa näyttäisi siis olevan se, kuka vastikkeen maksaa ja kuka katsotaan lahjansaajaksi. Tämän ajattelutavan mukaan lahjavero voidaan jättää kokonaan maksuunpanematta vain silloin, kun lahjansaaja on maksanut itse vastikkeen. Tapaus KHO 2011:51, josta tämä johtopäätös on vedetty, koskee kuitenkin nimenomaan PerVL 55.5 §:n poikkeussäännöstä täydestä verohuojennuksesta lahjanluonteisen kaupan yhteydessä.

Apuyhtiön käyttöön sukupolvenvaihdoksessa liittyvä Verohallinnon ohjeistus ei sovellu perintösaantoihin, koska perillisenä voi olla vain luonnollinen henkilö. Ohjeistus voi sen sijaan soveltua testamenttisaantoon, jossa perittävä testamenttaa lähisukulaisensa omistamalle yhtiölle vähintään 10 prosentin omistusosuuden luovutettavasta yrityksestä. Mikäli PerVL:n sukupolvenvaihdoshuojennuksen muut edellytykset täyttyvät, tulisi perintöverovelvollisena pitää saajana olevan apuyhtiön osakasta, ja verohuojennus tulisi myöntää. Asiasta ei kuitenkaan ole olemassa oikeuskäytäntöä.²⁵

4.6 Muuta huomioitavaa sukupolvenvaihdoksen verotuksessa

4.6.1 Huojennuksen hakeminen ja perintöverotuksen lykkäminen

PerVL 55 §:n säännös veron määrän huojentamisesta sekä 56 §:n säännös veron maksuajan pidentäminen edellyttävät edellä tässä tutkielmassa käsiteltyjen edellytysten täyttymisen lisäksi, että verovelvollinen esittää veronviranomaisille nimenomaisen pyynnön kirjallisesti ennen verotuksen toimittamista eli ennen kuin asia on käsitelty säännönmukaisessa perintö- tai lahjaverotuksessa. Verohallinto ei siis myönnä sukupolvenvaihdoshuojennusta viran puolesta. Jokaisen perinnön- ja lahjansaajan on haettava huojennusta omalta osaltaan, ja pyyntö voidaan liittää esimerkiksi perukirjaan tai lahjaveroilmoitukseen. Perintö- tai lahjaverotusta koskevan ennakkoratkaisun hakeminen huojen-

²⁴ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 8.2. ja Verohallinnon ohje 137/349/2011, s. 29.

²⁵ Juusela – Tuominen 2010, s. 169–170.

nuksen soveltumisesta ei itsessään ole huojennuspyyntö.²⁶ Myönteiseen ennakkoratkaisuhakemukseen vetoamista voitaneen sen sijaan pitää riittävänä tahdonilmaisuna huojennusvaatimuksesta. Lisäksi, huojennusta on pyydetävä erikseen sekä varsinaisen veronhuojennuksen että maksuajan pidentämisen osalta. Huojennuksen soveltamisedellytykset tutkitaan verovelvolliskohtaisesti. Siten eri antajilta saatuja lahjoja tai perintöjä arvioidaan erikseen.²⁷

Tulkintaongelmia saattaa sinänsä yksinkertaisen säännöksen tulkinnassa muodostua silloin, kun verovelvollisen käsityksen mukaan saantoa ei veroteta lainkaan eikä hän sen vuoksi tee lahjaveroilmoitusta. Tällainen tilanne voi käytännössä tulla kyseeseen luovutusten lahjanluonteisuutta koskevissa rajanvetotilanteissa. Tällöin verovelvollisella on perusteltu syy vaatia, että hän voisi esittää huojennuksen soveltamista koskevan pyyntönsä vielä oikaisulautakunnassa, mikäli hänelle ei lahjaverotusta toimitettaessa varattu mahdollisuutta vaatimuksen esittämiseen.²⁸

Perintötilanteessa voi käytännön ongelmaksi muodostua sen seikan ratkaiseminen, kuka perillisistä tai testamentinsaajista olisi sopiva yritystoiminnan jatkajaksi. Vaikka jatkaja olisikin tiedossa, saatetaan tarvita vielä perillisten keskinäisiä sopimusneuvotteluita. Jotta asiaa voidaan rauhassa selvittää, voidaan perintöverotuksen toimittamista pyytää lykättäväksi. PerVL 25 §:n mukaan Verohallinto voi hakemuksesta lykätä perintöverotuksen toimittamista määräajaksi, kuitenkin enintään vuodeksi perukirjan verovirastolle jättämiselle säädetyn määräajan päättymisestä. Hakemuksen hyväksyminen edellyttää painavia syitä, joina mainitun lainkohdan mukaan on pidettävä perinnönjaon toimittamista pesässä, johon sisältyvän yrityksen toimintaa jatketaan kuolinpesän tai sen osakkaiden lukuun, kun kysymyksessä ei ole kuolinpesän kokonaisvaroihin nähden vähäinen varallisuuserä.

²⁶ Ks. Puroinen 2011, s. 631. Vrt. kuitenkin tapaus KHO 1987 B 632, jossa maksuaikaa koskeva pyyntö tulkittiin samalla varsinaisen verohuojennuksen vaatimukseksi.

²⁷ Juusela – Tuominen 2010, s. 128 – 129.

²⁸ Ks. tapaus KHO 1985 T 5576 ja esim. Immonen – Lindgren 2009, s. 149.

4.6.2 Huojennuksen menettäminen

Jos verovelvollinen luovuttaa pääosan yrityksestä tai sellaisen osasta, josta on myönnetty perintö- tai lahjaveron huojennus, ennen kuin viisi vuotta on kulunut verotuksen toimituspäivästä, huojennus menetetään ja huojennuksen nojalla maksuunpanematta jätetty vero pannaan maksuun 20 prosentilla korotettuna.

Verohallinnon ohjeen mukaan osakkeiden luovuttamisella tarkoitetaan myös sen yritysvarallisuuden luovuttamista, jonka välilliseen omistamiseen osakkeet oikeuttavat. Jos huojennus on myönnetty esimerkiksi emoyhtiön osakkeista tytäryhtiön omistaman yritysvarallisuuden perusteella, johtaa tytäryhtiön osakkeiden pääosan luovutus huojennuksen menettämiseen.

Luovuttamisella tarkoitetaan vapaaehtoista luopumista yritysvarallisuudesta tai -toiminnasta. Merkitystä ei ole sillä, missä muodossa yrityksen omistus siirretään. Ratkaisevaa on yhtiön omistussuhteiden muuttuminen. Huojennusta ei panna maksuun, jos yritystoiminta joudutaan lopettamaan konkurssin, pakkohuutokaupan, pakkolunastuksen, osituksen, sairauden, kuoleman, kannattamattomuuden tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi.²⁹

4.6.3 Vahvistettujen tappioiden vähennysoikeuden säilyttäminen

TVL 119 §:n mukaan elinkeinotoiminnan tappio vähennetään elinkeinotoiminnan tuloksesta seuraavan 10 vuoden aikana sitä mukaa kuin tuloa syntyy. Yhtiön tappioita ei vähennetä, jos tappiovuoden aikana tai sen jälkeen yli puolet yhtiön osakkeista vaihtaa omistajaa muun saannon kuin perinnön tai testamentin vuoksi (TVL 122.1 §). Kuitenkin TVL 122.3 §:n mukaan Verohallinto voi erityisistä syistä, milloin se yhteisön tai yhtiön toiminnan jatkumisen kannalta on tarpeen, hakemuksesta myöntää oikeuden tappion vähentämiseen omistajanvaihdoksen jälkeen.

²⁹ Verohallinnon ohje 547/349/2011, luku 2.5.6.5.

Tällaiseksi erityiseksi syyksi katsotaan muun muassa sukupolvenvaihdosluovutus. TVL 122.1 §:n tarkoituksena on estää vahvistetuilla tappioilla tapahtuva kaupankäynti. Jos omistajanvaihdoksessa ei edellä mainittua piirrettä ole, voidaan tappioiden käyttö lupa myöntää. Tulkinnanvaraisissa tilanteissa ratkaisu tehdään nimenomaan TVL 122 §:n tarkoituksen perusteella.³⁰ Oikeuskäytännössä tappioiden vähennysoikeuden säilyttämiselle riittävä peruste on ollut tappioiden suuri määrä. Verohallituksen ohjeessa mainitaan nimenomaisesti, että poikkeuslupaa tappioiden vähentämiselle ei ole syytä myöntää, jos yhteisö on käytännössä lopettanut toimintansa ja sen arvo perustuu lähinnä vahvistettuihin tappioihin. Poikkeuslupa voidaan myöntää muun muassa konsernin sisäisen omistajanvaihdoksen yhteydessä, yhtiön saneeraustilanteessa tai silloin, kun yrityksen toiminnan jatkumisella on alueellisesti tai kansantaloudellisesti merkitystä työllisyyden kannalta. Hakemuksen Verohallinnolle voi tehdä se yhteisö, jonka tappion vähennysoikeudesta on kysymys, joko ennen omistajanvaihdosta tai sen jälkeen. Lupaa on haettava ennen tappioiden käyttöajan päättymistä.³¹ Poikkeuslupamenettely koskee myös välillistä omistajanvaihdosta, jossa yhteisön osakkeista vähintään 20 prosenttia omistavassa yhteisössä on tapahtunut vastaava omistajanvaihdos (TVL 122.2 §).

TVL 122.4 §:ssä on kielto poikkeusluvan alaisten tappioiden vähentämisestä konserniavustusta vastaan. Säännöksen mukaan yhtiö saa vähentää poikkeusluvan nojalla tappiota vain siltä osin kuin yhtiön verovuoden tulo ennen tappion vähentämistä ylittää sen saaman konserniavustuksen määrän. Verohallinto voi kuitenkin myöntää luvan tappion vähentämiseen kokonaan erityisistä syistä, milloin se yhtiön toiminnan jatkumisen kannalta on tarpeen ja jos KonsAvL 3 §:ssä säädetyt edellytykset konserniavustuksen antamiselle ovat täyttyneet jo ennen omistajanvaihdosta.

³⁰ Veroh:n ohje 634/348/96, s. 4–7.

³¹ Veroh:n ohje 634/348/96, s. 4–7.

5 LOPPUPÄÄTELMÄT

5.1 Yritystoiminnan tunnusmerkkien täytyminen

PerVL 55 §:ssä mainitun yrityksen käsitteen tulkinta pohjautuu pitkälti EVL:n yritystoiminnan määritelmään. Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennusta ei voida kuitenkaan suoraan kytkeä tuloverotuksen tulolähtökäytöksi, sillä tuloverotuksessa yrityksen verostatusta ei tutkita säännöllisesti. Näin ollen se, että yritystä verotetaan säännönmukaisessa verotuksessa EVL:n mukaan, ei takaa sitä, että yritys katsotaan PerVL 55 §:ssä tarkoitetuksi yritykseksi.

Arvopaperikauppaa harjoittavan yhtiön osakkeiden luovutukseen ei spv-huojennusta ole kaikissa tapauksissa sovellettu, vaikka yhtiötä olisi arvopaperikaupasta verotettu EVL:n mukaan. Arvopaperikauppaa harjoittavan yhtiön osalta tapauksia arvioidaan kokonaisuutena arvopaperikaupan jatkuvuuden, suunnitelmallisuuden, aktiivisuuden, taloudellisen riskinoton ja voiton tavoittelun osalta. Kun yhtiön liikevaihto on vähintään 5–10 miljoonaa, arvopaperikauppoja tehdään useita viikossa, yhtiöllä on palkattua henkilökuntaa ja toiminta on suunnitelmallista ja jatkunut noin kymmenen vuotta, näkemykseni mukaan tällainen yhtiö pitäisi katsoa PerVL 55 §:ssä tarkoitetuksi yritykseksi.

Pääsääntöisesti huojennuksen ulkopuolelle jäävät kaikki TVL:n mukaan verotettavat yhtiöt. Vuokraustoimintaa harjoittavan yhtiön kohdalla ratkaisevaa on, täyttääkö yhtiön pääasiallinen toiminta PerVL 55 §:ssä tarkoitetun yrityksen tunnusmerkit. Mikäli nämä tunnusmerkit täyttyvät, PerVL:n huojennus voi soveltua, vaikka yritystä olisikin säännönmukaisessa verotuksessa verotettu TVL:n mukaan. Huojennus ei voi soveltua silloin, kun vuokraus tapahtuu ulkopuolisille eikä liity saman intressipiirin elinkeinotoimintaan. Mikäli yhtiön toiminnan luonteesta ei ole varmuutta, asiasta on syytä pyytää ennakkoratkaisu Verohallinnolta.

5.2 Huojennus pääsääntöisesti koko varallisuudesta

Huojennussäännöksen soveltaminen huojennuksen kohteena olevan varallisuuden osalta on hieman selkiytynyt päivitetyn Verohallinnon ohjeen sekä tuoreimpien oikeustapausten myötä. Tässä tutkielmassa käsitellyn perusteella PerVL:n huojennussäännös nyky muodossaan oikeuttanee verohuojennukseen pääsääntöisesti sukupolvenvaihdon kohteena olevan yhtiön osakkeesta sellaisenaan, kun pääosa yhtiön varallisuudesta kuuluu EVL-tulolähteeseen. Silloinkin, kun yli puolet varallisuudesta ei kuulu varsinaiseen elinkeinotoimintaan, huojennus voidaan yleensä myöntää myös TVL-tulolähteeseen kuuluvasta varallisuudesta, jos tämä varallisuus on hankittu varsinaisen elinkeinotoiminnan varoilla. Tosiasiassa on kuitenkin tilanteita, joissa etenkin ulkopuolisen voi olla mahdotonta määritellä, kuuluuko jokin varallisuuserä kiinteästi yrityksen liiketoimintaan vai ei. Varallisuuden rahoituksen lähteen osoittaminen ei myöskään välttämättä ole helppoa.

Erityisen hankala kysymys huojennuksen soveltumisen kannalta on sijoitusvarallisuuden kuuluminen säännöksen piiriin. Sikäli, kun huojennussäännöstö alun perin kehitettiin maa- ja metsätilojen sukupolvenvaihdoksia ajatellen, ei sijoitusvarallisuuden siirtäminen sukupolvelta toiselle ilman veroseuraamuksia ole säännöksen alkuperäisen tarkoituksen mukaista. Toisaalta, nyky-yhteiskunnassa yrityksen varallisuuden hajauttaminen voi myös riskienhallinnan kannalta olla järkevää, ja siten sijoitusvarallisuuden voidaan katsoa tukevan varsinaista liiketoimintaa ja turvaavan yrityksen jatkuvuutta. Vuonna 2008 huojennussäännöstä yritettiin muuttaa siten, että huojennus olisi nykyistä tiukemmin kohdistunut vain varsinaiseen yritysvarallisuuteen, sijoitusvarallisuuden ainakin osittain jäädessä huojennuksen ulkopuolelle. Hallituksen esitys kuitenkin kaatui ongelmiin säännöksen teknisessä toteuttamisessa. Säännöstä ei pystytty verotuksen ennakoitavuuden kannalta muotoilemaan riittävän selkeästi ja toisaalta säännöksen katsottiin syrjivän tiettyjä toimialoja. Yritysvarallisuus-käsite kuitenkin jätettiin PerVL 55 §:ään, joten täyttä varmuutta huojennuksen soveltumisesta sijoitusvarallisuuteen ei ole.

5.3 Henkilökohtainen osallistuminen yritystoiminnan jatkamiseen

Yritystoiminnan jatkamiselta edellytetään huojennuksen soveltumiseksi pääsääntöisesti jatkajan henkilökohtaista osallistumista. Hallituksen varsinainen jäsenyys tai toimitusjohtajana työskentely täyttävät jatkamisedellytyksen, mutta yritystoimintaa on voitava jatkaa myös muilla tavoin. Kun jo 10 prosentin omistusosuuteen oikeuttava määrä osakkeita riittää huojennuksen saamiseen, ei voida edellyttää, että kymmenesosan yhtiöstä omistava vähemmistöosakas pystyisi kaikissa tapauksissa osallistumaan yhtiön johtamiseen. Myös oikeuskäytännössä muunlainen jatkaminen on hyväksytty PerVL 55 §:ssä tarkoitetuksi yritystoiminnan jatkamiseksi.

Tiedossa olevan oikeuskäytännön perusteella vaikuttaa siltä, että alaikäisen ei voida katsoa jatkavan yritystoimintaa ainakaan sillä perusteella, että alaikäisen edunvalvoja työskentelee yhtiön hallituksessa tämän lukuun. Verohallinnon ohjeessa kuitenkin mainitaan toiminnan jatkamisen tilapäinen este, esimerkiksi opiskelu, jonka jälkeen toimintaa on jatkettava viimeistään vuoden kuluttua. Tämän perusteella 17-vuotias lahjansaaja voisi saada verohuojennuksen esimerkiksi opiskelun estäessä yritystoiminnan jatkamista, jos hän aloittaisi toiminnan jatkamisen viimeistään vuoden kuluttua luovutuksesta.

5.4 Omien osakkeiden hankinta, suunnattu osakeanti ja apuyhtiön käyttö sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa

Lahjoitettaessa osakkeita osakeyhtiölle katsotaan lahjansaajaksi yleensä yhtiön osakkaat. Myös osakeyhtiön antaessa suunnatussa osakeannissa osakkeita merkittäväksi käypää arvo alempaan hintaan tai yhtiön hankkiessa omia osakkeitaan alihintaan katsotaan lahjansaajaksi yleensä järjestelyssä taloudellista hyötyä saava osakkeenomistaja tai osakkeenomistajat. Pääsääntöisesti PerVL 55.1 §:n osittainen verohuojennus soveltuu myös näihin järjestelyihin. Tuorein oikeuskäytäntö ja Verohallinnon päivitetty ohjeistus ovat kuitenkin heikentäneet omien osakkeiden hankinnan sekä apuyhtiön käyttökelpoisuutta sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa. PerVL 55.5 §:n täyttä verohuojennusta ei nykyisin voi saada, kun osakeyhtiö maksaa vastikkeena osakkeista yli puolet mutta

enintään $\frac{3}{4}$ osakkeiden käyvästä arvosta ja lahjansaajaksi katsotaan yhtiön osakas. PerVL 55.5 § ei siis tule sovellettavaksi tilanteissa, joissa vastikkeen maksaja on eri taho kuin lahjansaaja. Rajaus koskee niin omien osakkeiden hankintaa kuin osakkeiden luovutusta alihintaan apuyhtiölle.

5.5 Lopuksi

On ilmeistä, että spv-huojennuksen soveltuminen ei ole aina selvää ja edellytysten täytyminen on tutkittava tarkasti. Täyttä oikeusvarmuutta hiemankin monimutkaisessa sukupolvenvaihdosjärjestelyssä on lähes mahdotonta saavuttaa ilman ennakkoratkaisun hakemista, sillä tapaukset ovat aina yksilöllisiä ja niiden verokohtelu ratkaistaan tapauskohtaisesti. Näkemykseni mukaan ennakkoratkaisujen korostunut merkitys puolestaan heikentää verotuksen ennakoitavuutta, joka on yksi hyvän verojärjestelmän ominaisuuksista. Toki ennakkoratkaisu antaa varmuuden kyseessä olevan tapauksen verokohtelusta, mutta verokohtelun ennakoitavuus ei mielestäni voi edellyttää sitä, että huojennussäännöksen soveltumisesta olisi aina haettava ennakkoratkaisua. Tulkinnanvaraisiin rajanvetotilanteisiin PerVL:n sukupolvenvaihdoshuojennuksen mukaisesta yritystoiminnasta ja toiminnan jatkamisesta kaivataan Verohallinnolta tarkempaa ohjeistusta, jotta ennakkoratkaisun hakeminen ei verotuksen ennakoitavuuden varmistamiseksi aina olisi välttämätöntä.